A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

KÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA

4. ÉVFOLYAM

1958. 8. SZÁM

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

Kiadja
az Országos Széchényi Könyvtár
Módszertani Osztálya

4.évf. 1958. 8.sz.

A SZOVJET BIBLIOGRÁFIA NÉHÁNY ELMÉLETI KÉRDÉSE

A közelmultban megnövekedett a szovjet bibliográfusok érdeklődése a bibliográfia elméleti kérdései iránt. Kifejezésre jutott ez az érdeklődés a "Szovetszkaja Bibliografija" hasábjain V. N. Denisz'ev "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia/ c. könyvének vitája alkalmával. A ... vita a bibliográfia elmélete vitás kérdéseinek megtárgyalásává fejlődött ki.[1/] Az 1956-1957.évek során P. N. Berkov professzor is számos olyan cikket irt, amelyek a bibliográfia elméleti kérdéseivel és történetével foglalkoztak. ...

Miféle véleménykülönbségek merültek fel a vita során? Nézzük a fontosabbakat.

Fejlődik-e a Szovjetunióban a bibliográfia elmélete?

E kérdésben különbözőek a nézetek. P. N. Berkov professzor szerint e téren pangás figyelhető meg.

1/ "Szovetszkaja Bibliografija" 41.sz. 33-44., 42.sz. 37-49., 43.sz. 33-36., 44.sz. 40-49., 47.sz. 105-109., 49.sz. 94-96.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ezt irja: "... általában, sajnos, mindmáig azon az elméleti szinvonalon állunk a bibliográfia terén, mint ahol 10-15 évvel ezelőtt, sőt még annál is régebben."[2/] P. N. Berkov cikkét elemezve M. K. Derunova elég meggyőzően rámutatott arra, hogy a "Nagy Szovjet Enciklopédia" első és második kiadásában adott definiciók összehasonlitása alapján nem szabad ilyen következtetéseket levonni. P. N. Berkov professzor következtetését sem a tények, sem a gyakorlat nem támasztja alá, mivel nem felel meg a tényállásnak.

A háboru utáni években szüntelenül nőtt az érdeklődés a szovjet bibliográfia elméleti kérdései iránt. Egyre gyakrabban jelennek meg - bár még mindig nem elég gyakran - a könyvtárosképző főiskolák és a nagykönyvtárak kiadványai és kiadványsorozatai. E kiadványokban tanulmányok jelennek meg a bibliográfia elméletének,módszertanának és történetének kérdéseiről. A könyvtárosképző főiskolák tanszékei kidolgozzák és kiadják a bibliográfiai tantárgyak tantervét, előadásokat levelező hallgatók részére, jegyzeteket stb. E kiadványok néha ugyan távolról sem tökéletesek, de már általánositják a bibliografálási gyakorlat tapasztalatait és elméleti meggondolásokat tartalmaznak.

Az első rendszerezési kisérlet, amely a szovjet bibliográfia elméletének fogalmát, feladatait és elveit, formáit és módszereit tárgyalja: V. N. Denisz'ev könyve, az "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia. 1.kiad.: 1941, 2.kiad.: 1947, 3.kiad.: 1954./ Ez a munka pozitiv jelentősége. A könyv a könyvtárosképző technikumok tankönyvéül készült. Néhány bibliográfus ezen az alapon akarta csökkenteni és elhallgatni V. N. Denisz'ev könyvének szerepét, tekintet nélkül arra a szerepre,amit a könyvtárosok képzése és a bibliográfiai elmélet kidolgozása terén játszott.

2/ Berkov, P. N.: "Obscsie bibliografii ruszszkih knig grazsdanszkoj pecsati 1708-1955" M. V. Szokurovoj i nekotorüe voproszü iz oblaszti teorii i isztorii bibliografii. V kn.: Szokurova, M. V.: Obscsie bibliografii ruszszkih knig grazsdanszkoj pecsati 1708-1955. /M. V. Szokurova "A polgári sajtó orosz könyveinek általános bibliográfiái, 1708-1955" cimü könyve és néhány kérdés a bibliográfia elméletének és történetének köréből. Megj.: "A polgári sajtó orosz könyveinek általános bibliográfiái, 1708-1955" cimü könyvben./ 2.izd. Leningrad, 1956. 5-6.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A háboru utáni években megszaporodtak a bibliográfiai tárgyu kandidátusi értekezések. Néhány közülük kétségkivül hozzájárult a bibliográfia elméletének és történetének az egyes kérdések terén való kidolgozásához.

1957-ben jelent meg az "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia/ c. tankönyv /A. D. Éjhengol'c professzor szerkesztésében/, amelyet a moszkvai és leningrádi könyvtárosképző főiskolák bibliográfiai tanszékei dolgoztak ki.

Hogy helyesen értékelhessük a szovjet bibliográfia elmélete terén elért eredményeket, két fejlődési korszakot kell megkülönböztetnünk: az előkészitő korszakot, amikor az érdeklődés középpontjában a részletkérdések, egyes módszertani vonatkozások állottak és a szovjet bibliográfiai elmélet kialakitásának korszakát.

E két korszak gondolatát M. K. Derunova cikke veti fel és alapozza meg meggyőzően. A háboru előtti években az érdeklődés homlokterében módszertani kérdések állottak, ami akkor megfelelt a könyvtárügy fejlődési követelményeinek. A bibliográfiai kiadványok száma évről-évre nőtt, de módszertani szinvonaluk nem tul magas. Ezért állottak a módszertani kérdések az előtérben. Helytelen volna ebben az elméleti problémák kidolgozásának akadályát látnunk. Ellenkezőleg, a bibliográfia módszertani kérdéseinek tisztázása "előkészitő lépés a bonyolultabb elméleti kérdések megoldásához." Ez a jelenség teljes mértékben törvényszerü, hiszen a módszer és az elmélet szoros és szerves kapcsolatban állanak egymással. Az 1930-as évek elején a szovjet bibliográfia még nem gyüjtött elegendő tapasztalatot és anyagot az elméleti jellegü általánositásokhoz. A szovjet bibliográfia módszereit még nem dolgozták ki, "kerülőt" kellett tennünk és foglalkoznunk kellett módszertani problémákkal."[3/]

Még ma sem beszélhetünk a szovjet bibliográfia kialakult elméletéről. Az igazság az, hogy még nem érett meg, gyermekbetegségei vannak, ellentmondásokban és hiányokban szenved, de már van. Fejlődésének utja a szovjet bibliográfusok tapasztalatainak és az összegyüjtött tényeknek általánositása. A bibliográfia legfontosabb elméleti kérdéseinek kidol-

3/ Derunova, M. K.: Trudü po bibliografii ruszszkoj bibliografii. /Müvek az orosz bibliográfia bibliográfiájáról./ Recenzió. = Szovetszkaja Bibliografija. 47.sz. 1957. 105-106.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

gozása nyilvánvalóan elmaradt a kommunizmus építésének követelményeitől, nem tart lépést a bibliográfiai gyakorlattal. Ebben a kérdésben egyetértünk P. N. Berkov professzorral. A bibliográfiai elmélet lemaradásában nagy szerepet játszik az a körülmény, hogy a szovjet bibliográfusok közismert csoportja nyiltan vagy leplezve tagadja bibliográfiai elmélet létezését.

Beszélhetünk-e bibliográfia elméletről?

Itt érkeztünk a másik fontos kérdéshez, ami vitát keltett a szovjet bibliográfusok között: van-e egyáltalán elmélete a bibliográfiának?

V. N. Denisz'ev a bibliográfiát csak mint gyakorlati tevékenységet definiálja. A bibliográfia elméletéről semmit sem mond. Sőt, szerinte a 'bibliográfia' szót csak kétféle értelemben lehet használni: " a/ 'bibliográfiai munka' értelemben, ebben az esetben a tudományos felvilágositó ill. agitációs-propaganda tevékenység egy ágát értjük rajta, és b/ 'cimanyag' értelemben, ilyenkor irodalomjegyzékre, ajánló bibliográfiára, bibliográfiai szemlére stb. gondolunk".[4/]

Viszont már az 1930-as években, N. V. Zdobnov és L. N. Tropovszkij, kiváló szovjet bibliográfusok más értelemben is használják a 'bibliográfia szót. /Az is igaz, hogy megállapitásaikban ellentmondások vannak, de ezekre itt nem térünk ki./

N. V. Zdobnov ezt irta: "Ideje, hogy megértsük: nem lehet racionális bibliográfiai munkát végezni elméleti alap nélkül. Az elméleti alap nijján a bibliográfus nem lehet az, aminek lennie kellene, kézmüipari fokon végzi munkáját és igy nem érvényesülhet a bibliográfia igazi jelentősége." "A bibliográfia, irja,... lehet elméleti is és gyakorlati is. Az elméleti bibliográfia kidolgozza a bibliográfiai módszereket, rendszerezi és általánositja a bibliográfiai gyakorlatból meritett megfigyeléseket. A gyakorlati bibliográfia felkutatja és rendszerezi a nyomdatermékeket. ..."[5/]

4/ Denisz'ev, V. N.: Obscsaja bibliografija. /Általános bibliográfia./ Moszkva, 1954. 5.lap.

5/ Zdobnov, N. V.: Osznovü kraevoj bibliografii. /A helyismereti bibliográfia alapjai./ 2.izd. Moszkva-Leningrad, 1931. 8-9.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

.....

Ezt a szerintünk is helyes szempontot közelitik meg az "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia/ c. tankönyv szerzői, amikor ezt irják: "... a bibliográfiai munka módszereinek és eljárásainak tudományos kidolgozása elengedhetetlen. Ehhez ismerni kell, miként folyt a bibliográfiai munka a multban, továbbá általánositani kell a szovjet és külföldi bibliográfiai gyakorlat tapasztalatait. Ahhoz, hogy gyümölcsözően lehessen fejleszteni és elmélyiteni a bibliográfiai munkát, meg kell értenünk a bibliográfia társadalmi szerepét, tisztáznunk kell helyét a tudomány, az irodalom, a sajtó, a müvészet és a népmüvelés fejlődésében. Más szóval tanulmányoznunk kell a bibliográfia elméletének, történetének és módszertanának kérdéseit."[6/]

Minthogy nálunk még nem jelentek meg alapvető müvek az általános bibliográfiáról, megközelitő képet arról a problémakörről, amelyet a szovjet bibliográfiai elmélet felölel, az "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia/ c. tankönyv nyujt. Ime, az egyes fejezetcimek: "A szovjet bibliográfia feladatai és elvei", "A szovjet bibliográfia módszerei és fajtái", "Az orosz bibliográfia fejlődése a forradalomig", "A szovjet bibliográfia fejlődése és jelen állapota", "A bibliográfiai munka szervezése a könyvtárban", "A bibliográfiai tájékoztatás segédeszközei", "Ajánló bibliográfiák összeállitása", "Reference-munka a könyvtárban", "Tájékoztató és figyelőszolgálat a könyvtárban".

S bár a tankönyv nem tükrözheti pontosan a bibliográfiai elmélet teljes problémakörét, a fejezetek felsorolása mégis válaszol arra a kérdésre, hogy mi is a bibliográfiának mint tudománynak a tárgya. Egyuttal azt is meg kell jegyeznünk, hogy fejlődésének jelen szakaszában a szovjet bibliográfia elmélete magába olvasztotta a bibliográfia-történet és a bibliográfiai módszertan kérdéseit is.

.....

A közelmultban a nemtörődömség az elmélet terén arra vezetett, hogy a bibliográfiai tárgyu kandidátusi disszertációk és egyéb tudományos munkák nem szolgálták a bibliográfiai tudomány fejlesztését és elszakadtak

6/ Obscsaja bibliografija. Ucsebnik dlja bibliotecsnüh insztitutov. /Általános bibliográfia. Tankönyv a könyvtároskepző főiskolák részére./ Moszkva, 1957. 6-7.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a gyakorlat követelményeitől. Ma már vannak eredményeink a bibliográfiai gondolat fejlesztése terén. Azt persze nem szabad hinnünk, hogy az elmélet és a gyakorlat közötti szakadékot áthidaltuk. Ahelyett, hogy megtámadnók azokat, akik fejleszteni és tökéletesiteni akarják a bibliográfia elméletét, segitséget, helyes irányitást kellene nekik adnunk munkájukhoz és fel kellene számolnunk a bibliográfia elmaradását a kommunizmus épitésének szükségleteitől.

Tehát: kell bibliográfiai elméletnek lennie, hogy irányithassa a bibliográfiai gyakorlatot. Ilyen elmélet már van és fejlődik, de még a kialakulás stádiumában van. Éppen ezért állandó figyelemre és szakadatlan tökéletesitésre van szüksége. A bibliográfiai elmélet tárgya nem a nyomdatermék, hanem a róla szóló tájékoztatás és az irodalom népszerusitése az olvasók között. Támogatnunk kell ezen a területen fiatal bibliográfusaink véleményét, amely a kérdés helyes megoldása felé vezet, mona ezek a nézetek nem mindig következetesek, és nem válaszolnak számos fontos kérdésre sem. Kiváltképp a bibliográfiai elmélet tárgyának kérdésére adott válaszaik tul általánosak. V. T. Vütjzskov cikkében igen helyes az a gondolat, hogy a bibliográfia módszereit nem szabad összetévesztenünk a tudományos kutatás módszereivel. Nem vitás, a bibliográfiai elméletnek megvannak a maga sajátos kutatási módszerei. Sajnos ezt a helyes gondolatot a gyakorlatban megnyugtatóan még nem dolgozták ki.

Sokat kell még tennünk annak érdekében, hogy a bibliográfusok gyakorlati tevékenysége és a bibliográfia-használók igényei alapján ki lehessen dolgoznunk a bibliográfiai elmélet legfontosabb kérdéseit: meghatározzuk a bibliográfiai munka célját, feltárjuk az egyes funkciók és bibliográfia fajták közötti kapcsolatokat és megvilágitsuk és megfogalmazzuk azokat az elveket és módszereket, amelyek az eredményes munkát és célszerüséget biztositják. Vagyis arra kell törekednünk, hogy a bibliográfia elmélete megvilágitsa a bibliográfiai munka további utját és perspektiváit.

A bibliográfia fajai

Különleges kérdés, amit a bibliográfiai elméletnek ki kell dolgoznia, a bibliográfiai műfajok kérdése. Ez esetben bibliográfián magát a bibliográfiai munkát és annak eredményeit, a bibliográfiai kiadványokat értjük.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A vita során számos nézet merült fel. Mint ismeretes V. N. Denisz'ev könyvében négyféle bibliográfiát különböztet meg: lajstromozó, tájékoztató, ajánló és kritikai bibliográfiát. Az "Obscsaja bibliografija" /Általános bibliográfia/ c. tankönyv hármat sorol fel: lajstromozó, ajánló és kritikai bibliográfiát. Hasonló felosztást javasolnak cikkükben Ju. P. Antipina, M. A. Brieszkman és N. Sz. Lebedev /"Szovetszkaja Bibliografija" 42.sz. 1956. 45.lap./

A. V. Klenov, V. A. Nikolaev, O. P. Korsunov és I. I. Resetinszkij a "Szovetszkaja Bibliografija"-ban megjelent cikkeikben tagadják a kritikai bibliográfiának mint külön műfajnak létét. A. V. Klenov és I. I. Resetinszkij csak két alapvető műfaj megkülönböztetését javasolják: a lajstromozó és az ajánló műfajt. V. A. Nikolaev és O. P. Korsunov is hasonló nézeten vannak, de megengedik a lajstromozó műfaj további alosztását "nemzeti bibliográfiára, amely az olvasókat az országban megjelent valamennyi kiadványról tájékoztatja; szakbibliográfiára, amely felöleli a tudományág irodalmát; könyvkereskedelmi bibliográfiára stb."

Nem vitás, hogy leghelyesebb a bibliográfiai műfajok osztályozásához rendeltetésüket venni kiinduló pontul. Ebből eredőleg véleményünk szerint meg kell különböztetni a lajstromozó, a szak- és az ajánló bibliográfiát. A határ elmosódása a lajstromozó és a szakbibliográfia, valamint a szak- és az ajánló bibliográfia között /mert van ilyen szempont is/, megzavarja az egyes műfajok sajátos funkcióit és olyan feladatokat hárít rájuk, amelyek számukra idegenek.

Minden bibliográfiai műfajnak az a feladata, hogy az olvasókat a sajtótermékekről tájékoztassa, s azok propagandaeszköze legyen. De minden műfajnak megvan a maga saját külön feladata: meghatározott olvasóréteget tájékoztat.

A lajstromozó bibliográfia alapja a Szovjetunióban a nemzeti /állami/ bibliográfia. Ezt a sajátságot V. N. Denisz'ev helyesen állapitja meg könyvében. A nemzeti bibliográfia a kötelespéldányok alapján tartja nyilván a nyomdatermékeket. A lajstromozó bibliográfia mindenféle olvasó számára készül, de felhasználásuk rendesen csak közvetve, a könyvtárakon és tudományos intézményeken keresztül történik, amelyek a nemzeti bibliográfiának legfőbb használói. Egyetérthetünk az "Obscsaja bibliografija"tankönyv szerzőivel abban, hogy "a lajstromozó bibliográfia széleskörü felhasználása nélkül lehetetlen a szinvonalas bibliográfiai tájékoz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tató és felvilágositó munka, bármilyen tipusu könyvtárról legyen is szó. Éppen ezért a lajstromozó bibliográfia fejlődése alapfeltétele a többi bibliográfiai müfaj fejlődésének." /24.lap/

A szakbibliográfia meghatározott olvasóréteg igényeit szolgálja: tudósokat, egyetemi és főiskolai tanárokat, termelési szakembereket stb. A bibliográfusok néha a "tudományos munka bibliográfiai támogatásának", "tudományos kisegitő bibliográfiának" nevezik ezt a müfajt és hangsulyozzák ezzel tudományos segédfunkció jellegét. Az utóbbi időben került forgalomba a "tudományos tájékoztató bibliográfia" kifejezés, amely nézetünk szerint az előbbieknél szerencsésebben fejezi ki ennek a müfajnak a lényegét. Igy tehát a szakbibliográfia céljainál és olvasói rendeltetésénél fogva különbözik a lajstromozó müfajtól. Megvannak a maga külön feladatai, meghatározott olvasóközönsége és sajátos rendező módszerei. /Példaként, mutassunk rá a Tudományos és Müszaki Tájékoztató Intézet referáló folyóirataira, amelyek a szakemberek nélkülözhetetlen segédeszközei./ A szakbibliográfia lehet teljes vagy válogató jellegü aszerint, hogy milyen olvasói igényeket elégit ki. Az, hogy a nyomdatermékek feldolgozása milyen módon történik, attól függ, hogy mi a szóbanforgó müfaj olvasói rendeltetése.

Az a körülmény, hogy a szakbibliográfiát a legutóbbi időkig nem tekintették külön müfajnak, hátrányosnak mutatkozott sajátosságainak feltárása, elveinek és módszereinek kidolgozása terén. Elég, ha átlapozzuk az "Obscsaja bibliografija" c. tankönyvet, hogy meggyőződjünk arról, milyen kevés figyelmet szentel ennek a müfajnak, s hogy ez semmiféleképpen nincs arányban azzal a szereppel, amelyet a szakbibliográfia a tudomány fejlesztésében játszik.

Az ajánló bibliográfia feladata a nyomdatermékek népszerüsitése. Széles olvasórétegek szolgálatára készült, s az olvasás irányitásának fő eszköze. Az ajánló bibliográfia egyaránt támaszkodik a lajstromozó és a szakbibliográfiára. Véleménykülönbség az ajánló bibliográfiák terén nincsen, s igy jellemzésénél megelégedhetünk a fenti megállapitásokkal.

Bonyolultabb az un. kritikai bibliográfia kérdése. Mint bibliográfiai müfajnak nincsen meghatározott olvasói rendeltetése. Az "Obscsaja bibliografija" tankönyvnek a bibliográfiai müfajokról és módszerekről szóló fejezeteiből megtudjuk, hogy a kritikai bibliográfia "az olvasó-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hoz szól ..., de egyben a szerzőhöz és a kiadóhoz is". /29.lap/ Ugyanitt megtudjuk azt is, hogy "a kritikai bibliográfia alapvető rendeltetése az, hogy elemezze és részletesen feltárja a "leginkább periodikus jellegü" nyomdatermék alapeszméjét, jelentőségét, érdemeit és hiányosságait, összehangzását vagy szembenállását a politikai, tudományos és müvészeti követelményekkel. A kritikai bibliográfia elsősorban a nyomdatermékek alkotó vizsgálatának eredménye." /28.lap / De vajon nem a tudományos és irodalmi kritika feladatairól van itt szó? Dehát akkor miért nevezzük ezt "kritikai bibliográfiának"? Ugyanez a kérdés merül fel a "Kritikai bibliográfia" c. fejezet olvasásakor. Itt arról van igen helyesen szó, miként kell felhasználni a kritikákat a bibliográfiai és könyvtári munkában. Csak az érthetetlen, miért kell a kritikát kritikai bibliográfiának nevezni.

"Az ujonnan megjelent irodalom kritikai válogatásának és értékelésének felelősségteljes feladata a könyvbirálatok alapján történik, - olvassuk a tankönyvben -.A birálatirás /recenzeálás/, vagyis a kiadvány tartalmának, elemzésének, értékelésének feltáró módszere, sajátja a kritikai bibliográfiának. A kritikai bibliográfia két formában jelentkezik: az ujság vagy folyóirat kritikai rovata ill. a kritikai-bibliográfiai folyóirat alakjában. Kritikai-bibliográfiai munka szervezése a szerkesztőségek és folyóiratkiadó intézmények feladata." /301.lap/

Mindenki, aki csak egy kicsit is ismerős a mai folyóiratokkal, tudja, hogy kritikai rovataikban kétféle anyagot közölnek: elsősorban cikkeket, szemléket, birálatokat, másodsorban irodalomjegyzékeket /annotálva vagy anélkül/, jegyzeteket könyvekről, egyes annotációkat, stb. Az anyag első része tudományos ill. irodalmi kritika. A második rész célja, hogy operativ tájékoztatást adjon az irodalomról anélkül, hogy a részletes, érdemi kritikát nyujtaná. Van alap arra, hogy ezeket a kritikai bibliográfiák közé soroljuk? Természetesen nincsen, mert csak alfajai egyrészt a szak-, másrészt az ajánló bibliográfiának. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy egyetlen párthatározatban - amelyekre olyannyira szivesen hivatkoznak a "kritikai bibliográfia" hivei - sem esik szó kritikai bibliográfiáról,hanem csak kritikáról és bibliográfiáról, ami élesen elhatárolja a két funkciót.

Ju. P. Antipina, M. A. Briszkman és N. Sz. Lebedev cikkükben azt állitják, hogy könyvbirálat és annotáció között nincsen lényegi különbség s ezt a következtetést a "kritikai bibliográfia" hasznára forditják.Per-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sze nehéz nem észrevenni a különbséget. A legkönnyebb példákon bemutatni. Vegyük például Lenin jól ismert birálatát N. A. Rübakin "Könyvek között" c. jegyzékéről. A kiváló szovjet bibliográfus munkájának elemzésével párhuzamosan Lenin kifejti a bibliográfia pártosságának elvét. Igy aztán ez a birálat nemcsak egy bizonyos könyv értékelése, hanem a bibliográfia elméletének továbbfejlesztése is. A birálat a könyv, vagy más mü tudományos elemzése, amely gyakran önálló értékü tanulmány is. Lehet ilyen igénye az annotációnak,legyen az bár minden tekintetben a legkiválóbb, legmintaszerübb? Az annotáció feladata szerényebb: feltárja a könyv tartalmát, rámutat tudományos vagy müvészi jelentőségére, szükség esetén értékel és feltünteti a pozitiv és negativ oldalakat, mindezt azonban a mü részletesebb elemzése nélkül.

Véleményünk szerint V. A. Nikolaev, és O. P. Korsunov cikkükben /"Szovetszkaja Bibliografija" 41.sz. 1955. 36-37.lap./ meggyőzően bizonyitották, hogy a kritikát nem lehet "kritikai bibliográfiának" nevezni. A. V. Klenov egyetért V. A. Nikolaev és O. P. Korsunov cikkének megállapitásaival és számos lényeget érintő észrevételt tesz Ju. P.Antipina, M. A. Briszkman és N. Sz. Lebedev cikkével/Szovetszkaja Bibliografija. 44.sz. 1956. 45-49.lap./ kapcsolatban. Konkrét példákon mutatják be,hogy a müveknek nincsen világos és pontos fogalmuk a "kritikai bibliográfia" fogalmáról. A fentiek után arra a következtetésre jutunk, hogy "kritikai bibliográfia" mint müfaj nem létezik. De van szoros kapcsolat a kritika és a bibliográfia között.

Végeredményben a modern bibliográfiai gyakorlatban három fő müfaj létezik: a lajstromozó, a szak- és az ajánló bibliográfia.

A szovjet bibliográfia elméletének vitája nem vezetett a kérdések végleges megoldásához. Ennek a cikknek sincsenek hasonló igényei. A vita haszna abban áll, hogy fokozta a bibliográfusok érdeklődését az elméleti kérdések iránt és közelebb vitt bennünket számos vitás kérdés megértéséhez. Nem kétséges azonban, hogy a vita eredményesebb lett volna, ha a főiskolai oktatószemélyzeten kivül a nagy könyvtárak bibliográfusai és más tudományágak képviselői is résztvettek volna benne. A szovjet bibliográfia széleskörü elméleti vitájának az OSzSzSzK Müvelődésügyi Minisztériuma lehetett volna az igazi szervezője, de a kérdés iránt nem tanusitott érdeklődést.

Elegendő összehasonlitani a statisztikáról szóló vita szervezését

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a bibliográfiai elmélet vitás kérdéseinek megtárgyalásával, hogy lássuk, milyen kézműipari módszerekkel folyik még nálunk a munka. K. V. Osztrovitjanov ezt irja "A statisztikai vita eredményei" c. cikkében: "A Szovjetunió Tudományos Akadémiája, a Központi Statisztikai Főigazgatóság és a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma a statisztika tárgyának és módszereinek megvizsgálására március 16. és 26. között tudományos értekezletet tartott. Az értekezletre 760 személyt hivtak meg. Köztük voltak Leningrad, Kiev, Minszk, Baku, Taskent, Tbiliszi, Riga, Jereván, Alma-Ata, Har'kov, Szverdlovszk és Irkutszk képviselői. A résztvevők többsége a statisztika elméleti és gyakorlati müvelői közül került ki. Velük együtt jelen voltak közgazdászok, mérnökök, matematikusok, filozófusok és orvosok. Az értekezletet vita előzte meg a "Vesztnik Sztatisztiki" és a "Voproszü Ékonomiki" hasábjain a statisztika tárgyáról és módszeréről. Vitaanyagként megküldték a résztvevőknek a "Teorija sztatisztiki" /A statisztika elmélete/ c. a Szovjetunió Központi Statisztikai Főigazgatóságának szerkesztésében szerzőkollektiva tollából megjelent könyvet, a Moszkvai Közgazdaságtudományi és Statisztikai Főiskola szerzőkollektivájának tankönyvtervezetét. Az értekezleten hatvanan szólaltak fel, huszan irásban küldték be felszólalásukat. A záróülésen 29 tagból álló bizottságot választottak a legkülönbözőbb nézetek képviselői közül, hogy az értekezlet eredményeit összegezzék. A bizottság megküldötte a határozati javaslat tervét a résztvevőknek módositások bejegyzése céljából. A kapott megjegyzéseket beledolgozták a vitát összegező határozat szövegébe."

A széleskörü statisztikai vita szervezési tapasztalatai példát adhatnának arra, miként kell megoldani vitás elméleti kérdéseket.

Csak a könyvtárosképző főiskolák, tudományos és közmüvelődési könyvtárak, a könyvkamarák, a Tudományos Tájékoztató Intézet és a legkülönbözőbb tudományágak képviselőinek szervezett kollektiv erőfeszitései teszik lehetővé a szovjet bibliográfia vitás kérdéseinek helyes megoldását.

Eredeti cim: O nekotorüh teoreticseszkih voproszah szovetszkoj bibliografii.
Megjelent: Szovetszkaja Bibliografija, 1958. 50.sz. 3-14.lap.
OSzK.ford.sz.: 1977.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

"LUMITYPE"

Most hagyta el a Berger-Levrault cég nyomdáját az első európai fotográfiai szedőberendezéssel /"Lumitype" vagy "photon"/ szedett könyv. Ez a munka a Figaro Házassága egyik kiadása, melyet a Théâtre Nationale Populaire előadása során felvett fényképfelvételekkel illusztráltak.

A Lumitype berendezés amely a kézi, illetve gépi szedést fényképészeti szedéseljárással pótolja, két francia mérnök, Higonnet és Moyroud találmánya; kivitelezése a cambridgei /Massachussetts/ "Graphic Arts Research Foundation" anyagi támogatásával történt. Ebben a berendezésben a fémbetüket egy olyan áttetsző tárcsa pótolja, amelynek kerületén - koncentrikus körök sorában - apró kis nyilások vannak; a nyilások mindegyike egy-egy külön betünek felel meg. A tárcsa, amely 16 különféle betütipust foglal magában, másodpercenként 8 fordulatot tesz; minden egyes fordulat alkalmával egy elektronikus cső villanást bocsát ki magából, amely a kiválasztott betünek megfelelő nyiláson keresztül hatolva, hatást gyakorol egy filmtekercsre. 12 lencséből álló sorozat a betütipusok nagyságának szabályozását teszi lehetővé - 5 ponttól 28 pontig. A Lumitype-ről készült filmmásolat utján készitik el a nyomás céljaira szolgáló klisét. Ez az uj eljárás sokkal nagyobb rugalmasságot biztosit a felhasználhatóság terén, mint az eddig ismert eljárások; ugyanakkor nagy megtakaritást tesz lehetővé a szedés költségei terén. Egyetlen tárcsával ugyanis több mint 6000 különféle ábc-t sikerül előállitani annak a rendkivül sokféle árnyalati különbségnek a következtében, mely a Lumitype-n lehetővé válik. A"Graphic Arts Research Foudation""jelenleg azt a kérdést tanulmányozza, mennyiben válik lehetővé ennek az eljárásnak a segitségével a kinai ideogrammok és a különféle afrikai, továbbá ázsiai irásfajták szedése.

Eredeti cim: "Lumitype".
Megjelent: Bulletin des Bibliothèques de France. 1958. 1.sz. 39-40.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Vetterlein, H.:

EGY IFJUSÁGI KÖNYVTÁR ÉLETÉBŐL

A Berlin-Tiergarten-i ifjusági könyvtár

Amikor 1955 április hó 1-én Tiergarten kerület ifjusági könyvtára Berlin északnyugati területének Moabit nevü városrészében /melynek 90 000 lakosa van/, az ottani fiuk és leányok számára megnyilt, az illetékes hatósági szervek ilyen létesitmény szükségességéről kétségtelenül meg voltak győződve s valamennyien egyetértettek abban, hogy bizonyosan élénk látogatottságra számithatnak. Arra azonban, hogy ez a könyvtár hamarosan e városrész l a k o s s á g a f i a t a l s á g á n a k t ö b b m i n t 60 %-át fogja olvasói közé számitani és hogy már egy év után uj olvasóteremmel kell bővülnie, még a szakemberek sem mertek gondolni. Hogyan került erre sor? Milyen inditóokok hatottak itt közre?

Helyzetkép

Amikor 1952-ben a Tiergarten kerületben létesitendő szabadpolcrendszerü ifjusági könyvtár előkészitő munkálatai megkezdődtek és mikor az erre vonatkozó épülettervek 1954-ben elkészültek, a Tiergarten kerület északi részében fekvő, sürün lakott és gyermekekben gazdag Moabit városrésznek csupán egy 3000 kötetből álló ifjusági osztálya volt, mely szervezetileg a tanácsházában elhelyezett könyvtárhoz tartozott.[1/] Az ifjusági könyvállomány számára az ottani férőhely már nem volt elegendő, az ujabb szaporulatot befogadni nem tudta; ezenkivül az ifjusági olvasók rohamosan növekvő jelentkezése is önálló ifjusági könyvtár létesitését követelte meg. Egyik elpusztult iskola épületének ujraépitése során a Turm Strassében, amely Tiergarten kerület fő közlekedési- és

1/ A háboru Moabitban két nagyobb könyvtárat a hozzátartozó ifjusági könyvtárosztállyal együtt elpusztitott.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

üzleti utvonala, adódott 1954-ben alkalom és lehetőség ifjusági könyvtár létesitésére, az Elsa Brandström-iskola földszintjén. Mivel az alap nagysága egy 39 m hosszu, 6,60 m széles és 2,90 m magas, összesen tehát 152 m^2 nagyságu hasznos terület volt /a mellékhelyiségeket is beleértve/, előre megszabott adottsággal kellett számolni; a tervező épitésznek ezekhez az adottságokhoz kellett alkalmazkodnia s a körülményekhez igazodó lehető legjobb megoldást megtalálnia. ...

Már magának a sok méter hosszu utcai frontnak a kiképzése - az utcakép egyöntetüségének biztositása végett ui. a földszintet kirakatablakokkal látták el - valóban könyvtárunknak a maga nemében egyedülálló és le nem becsülhető, ma már gondolatban is nélkülözhetetlen toborzóeszközévé vált. Négy 3,50 x 2,20 m és öt 1,60 x 2,20 m nagyságu kirakatablak biztositja - az északi fekvés ellenére - a könyvtár kielégitő természetes világitását. Ezek a nagy ablakok egyfelől az arra járóknak adnak lehetőséget az utcáról a könyvtár helyiségeibe való betekintésre, másfelől és főként lehetővé teszik, hogy megfelelő eszközök /perlonszálakból készült rács/ segitségével a kirakatfront egész hosszában dekorálható legyen.

Iparmüvészeti munkák tagolják és teszik barátságossá a könyvtár térbeli összhatását. A fiatal olvasóra a falak üveg-frizeiről, az un. "Rollik"-ról számos mese-alak tekint alá; egy gyékény-szőnyeg figurái a mondák világáról mesélnek; egyik képes térkép német hazánkat mutatja; és imitt-amott a könyvespolcokon a legkülönbözőbb állatok ülnek háncsból és szalmából készitve. Mindezekhez járulnak még azok a papir- és szövetmunkák, melyeket fiatal olvasóink maguk készitettek és ajándékoztak könyvtáruknak.

Ezt a kimondottan derüs és tudatosan nem könyvtárias benyomást még jobban aláhuzza az az élénk piros és egy néger gyermeket ábrázoló faliszőnyeg, amely a szomszédos olvasóhelyiségben függ. Ez az 1956. májusában pótlólag a könyvtárhoz csatolt helyiség is, akárcsak a szabadpolcrendszerü könyvkölcsönző helyiség az utcára néz és onnan a kirakatablakon keresztül teljes egészében áttekinthető. Az asztalok, székek és könyvespolcok, a falak és a függönyök egymással összehangolt szinének együttes hatása itt is vidám, de semmiképpen sem nyugtalanitó összbenyomást kelt. Az olvasóterem 45 ülőhelyes; rendezvények alkalmával azonban még 150 gyermeket is be tud fogadni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A fejlődés

Az ifjusági könyvtár ujonnan történő felszerelése során a központ ifjusági könyvtárosztályának 3632 kötetéből csupán 2140 volt átvehető. A többi agyonolvasott vagy elavult könyv volt. Az 1954. decemberétől 1955 áprilisáig eltelt viszonylag rövid idő alatt feldolgozták a régi és az uj anyagot ugy, hogy a könyvtár megnyitásának napján kereken 7000 kötet könyv állott kikölcsönzés céljából rendelkezésre. Hogy erre a viszonylag magas kezdő állományra mennyire szükség volt, azt a használat rövidesen igazolta. A kölcsönzési forgalom fejlődését hiven tükrözi az 1955-1958.év statisztikája.

Az 1955-56., 1956-57. és 1957-58.év befejeztével kialakult, majdnem egyforma nagy olvasólétszám azt tanusitja, hogy több mint 4000 gyermek, vagyis a "Moabit-Hansaviertel" városrészben lakó 8-15 éves gyermekek 63,5 %-a az ujonnan szervezett ifjusági könyvtár á l l a n d ó h a s z n á l ó j a . Leányok /2117/ és fiuk /2055/ majdnem fele-fele részben.[2] Feltünő és tanulságos, hogy a müszaki és humán tagozat felső osztályainak növendékei 1294 olvasóval, azaz 31 %-al szerepelnek ebben a számban, ami elég magasnak mondható. Az olvasók fő részét az általános iskola és a reáltagozat felső osztályos növendékei alkotják 2610 olvasóval, ami a teljes olvasólétszám 61,5 %-ának felel meg. Hogy a szakiskolák és ipariskolai tanulók csupán 272 olvasóval, tehát 7,5 %-kal szerepelnek, annak oka egyrészt a korhatárban /15 év/, másrészt a könyvtár nyitvatartási idejében keresendő /hétfőn és pénteken 13-17 óráig/.

Év	Könyvállomány	Kölcsönzések száma	Az olvasóterem látogatóinak száma
1955/56			
ápr.-jun.	7348	24 487	-
jul.-szept.	8474	26 070	-
okt.-dec.	9588	36 554	-
jan.-márc.	10 247	35 813	-
Összesen:		122 924	- [3]

[2] Az 1957 márciusi állapot szerint.

[3] A könyvtár olvasóterme csak 1956 májusában nyilt meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Év	Könyvállomány	Kölcsönzések száma	Az olvasóterem látogatóinak száma
1956/57.			
ápr.-jun.	10 629	30 755	2518
jul.-szept.	10 858	16 720[4/]	1451[4/]
okt.-dec.	11 270	32 489	5661
jan.-márc.	11 690	35 373	9361
Összesen:		115 337	15 991
1957/58.			
ápr.-jun.	11 981	28 777	4054
jul.-szept.	12 209	25 300	3518
okt.-dec.	12 632	34 528	4994
jan.-márc.	12 822	35 514	5654
Összesen:		124 119	18 270

Hasonlitsuk már most össze az olvasók számának és az uj szabadpolcrendszerü ifjusági könyvtár használatának fejlődését egy évi fennállás után a régebbi ifjusági osztály munkaeredményeivel. Az 1953-54.évben a régi könyvtárban 2242 olvasót számláltak; az olvasók száma 1955-56-ban már 4247-re rugott. Az olvasók száma tehát majdnem a kétszeresére emelkedett. Még tanulságosabb a kölcsönzések összehasonlitása. Itt az 1953-1954.év 29 855 kötetével az 1955-56.év 123 524 kötete áll szemben, ami annyit jelent, hogy az ifjusági osztály igénybevétele 300 %-kal emelkedett. A könyvtár erős igénybevétele abban is megnyilatkozik, hogy hetenként 20 kölcsönzési óra mellett 1955-56-ban óránként 128 kötet, 1956-1957-ben pedig 140 kötetet adtak kölcsön. A könyvállomány forgalmának sebessége 1955-56-ban 14,9. Ezzel szemben az 1956-57.évben - a nyári állományellenőrzés miatt - csak 10,6. Mig az első évben egy-egy olvasóra 2,4 könyv jutott, ami tul kicsi volt,addig ma már 3,1 könyv esik minden olvasóra. Hogy milyen nagy a könyvtár vonzóereje, mutatja az a tény is, hogy olvasóink 28 %-ának 15-20 percnyi utat kell a könyvtárba jövet megtennie; 392 olvasó, tehát 9 %, még fél óra gyaloguttól vagy autobusz

4/ Állományellenőrzés miatt a könyvtár és az olvasóterem az iskolai szünidő alatt zárva volt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

illetve kerékpár használatától sem riad vissza. Ennek a vonzóerőnek lehetnek különböző okai, - pl., még mindig kevés az ifjusági könyvtár az egyes kerületekben, s a fiatalok körében az olvasási kedv általában igen nagyra nőtt; igen nyomatékos, bár talán nem döntő jelentőségü tényező könyvtárunk ilyen rendkivül erős használatában bizonyára a könyvállomány összetétele és nagysága is.

Könyvállomány

A k ö n y v á l l o m á n y ö s s z e t é t e l e tekintetében az volt az irányelv, hogy a l e h e t ő l e g n a g y o b b v á l a s z t é k o t adjuk. Anélkül, hogy emellett a kritikai mértéket figyelmen kivül hagynók, jó sok könyvnek és különösen kedvelt, terjesztésre érdemes münek kellett megfelelő rendezésben rendelkezésre állni. A könyvtár ugyanis csak akkor jelent állandó vonzóerőt olvasói számára, ha könyvállománya viszonylagosan nagy, sokoldalu és állandóan növekvő. Ez a tapasztalat nemcsak a felnőttek könyvtárára vonatkoztatva helytálló, hanem az ifjusági könyvtárra is érvényes. Ha pedig az állományt ezenfelül még érdekessé tesszük és a fiatalság sokoldalu érdeklődéséhez és különböző fejlődési fokához is hozzá tudjuk idomitani, akkor a fiatal olvasók körében a visszhang is ennek megfelelően erős lesz. Csakis igy fog az ifjusági könyvtárnak sikerülnie, hogy az általános könyvtár függeléke helyett a könyvtárügy saját lábán járó és megbecsült önálló intézményévé váljék. A fiatal olvasókkal való munka terén végzetes hiba volna, ha őket igényeikben lebecsülnők.

Mindenekelőtt egészen különleges gonddal történt a szakállomány kiépitése is. Ha az ifjusági könyvtár több akar lenni, mint pusztán szórakoztatási intézmény, akkor arra kell törekednie, hogy a fiatal olvasók szemében teljes értékü könyvtárnak tünjék; ha pedig használóit fokozatosan az általános, felnőttek céljait szolgáló könyvtárak területére akarja átvezetni, akkor csak egyetlen célt tarthat szeme előtt: a könyvválasztékot a lehető legszélesebb körüvé kell tenni. Hogy mennyire nehéz és szinte a lehetetlenséggel határos kizárólag ifjusági könyvekből olyan könyvállományt kialakitani, amely a mai fiatalság igényeivel valóban lépést tud tartani, azt már W i l l i O v e r w i e n is hangsulyozta Dortmund-ban, amikor valamiféle "átmeneti könyvtárról" /"Übergangsbücherei"/ beszélt.[5]

5/ Bücherei und Bildung, 1957. 3. sz. 133. lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ha egy pillantást vetünk könyvállományunk szakok szerinti tagozódására és címekben való gazdagságára, világosan láthatjuk, milyen szükség van arra, hogy a felnőttek könyvtárának állományából a fiatal olvasók számára megfelelő könyveket keressünk ki, s milyen fontos, hogy a kurrens ismeretterjesztő és szakkönyv-termelést olyan szempontból megvizsgáljuk, mennyiben jöhetnek tekintetbe gyermekek és fiatalok számára is. Az alább következő összesítés alapjául az 1957.évi március hó 31-i helyzet, tehát az állomány két év utáni állapota szolgált:

	Kötetek száma:	Müvek száma
Képeskönyvek, mesék és mondák	1382	549
Történetek fiuk és leányok számára	2664	779
Kalandos történetek szerte a világból	1165	382
Regények és elbeszélések	1239	698
Életrajzok	146	88
Földrajz, utazások	1094	539
Történelem	277	213
Költészet, müvészet, zene	339	266
Idegennyelvü irodalom eredeti kiadásban	105	72
Természetrajz, ideértve az állattörténeteket is	1635	772
Technika, kézmüipar, kereskedelem	601	324
Sport, játék	631	434
Vallás, élet- és hivatástan	164	112
Általános munkák, kézikönyvek	238	37

Azt, hogy az ismeretterjesztő irodalom viszonylagosan magas /45 %/ részesedését a nagyvárosi ifjusági könyvtár számára szükségesnek kell tekintenünk, továbbá azt is, hogy ez az irodalom felel meg egyedül a fiatalság müvelődési éhségének, az 1956.év nyarán végzett adatgyüjtés nyilvánvalóan bebizonyitotta: a 152 718 kötetes összkölcsönzésből 62 032 kötet - tehát 40 % - az ismeretterjesztő irodalomra esett. Az ismeretterjesztő könyvek száma az elbeszélő irodalmi müvek számát 10 %-kal meg is haladja.

Ha szemügyre vesszük az egyes könyvek felhasználásának fokát, akkor - a már ismert és többek között Mannheimből is jelentett helyzetkép

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mellett, hogy ti. az élen "A környezetből vett történetek és ismertetések fiuk és leányok számára" állanak /26 %/, továbbá a regények és elbeszélések" /6,5 %/ - még sok más tanulságos bepillantást is nyerhetünk. Megjegyzésre érdemes pl. hogy az állattörténetek a kölcsönzések teljes számából a második legnagyobb részt teszik ki /15 %/ és még a kalandos történeteket /11 %/ is megelőzik. Az is szemmel láthatóvá válik, hogy az ifjusági könyvtár sok érdekelt olvasót nyerhet azáltal, ha pl. állandó gondot fordit az élet- és hivatástan szakcsoport kiépitésére. A könnyebb játékzene csoport kisebb hangjegyfüzet állományával ugyancsak meglepő kölcsönzési eredményeket ért el.. Ebben az összefüggésben még egy kisérlet méltó a megemlitésre, amit időközben nagy eredménnyel meg is valósitottunk: angolul és franciául tanuló olvasóink számára jó, nyomtatásban közzétett és szépen kiállitott, az olvasásra egyenesen csábitó eredeti kiadványokat vettünk fel állományunkba /pl. Verne: "20 000 lieues sous les mers" /20 000 mérföld a tenger alatt/, a Disney filmből vett képekkel illusztrálva; Fables de la Fontaine; Mazières: Rodolphe et Berlingot: Barrie: Peter Pan and Wendy; Austin: Reading today; Provensen The Animal Fair/.

Kölcsönzési tapasztalataink azt bizonyitják, hogy az ifjusági könyvtár - csakugy mint a felnőttek könyvtára - "állandó vérutánpótlásra szorul a mindenkori uj irodalom területéről, ha nem akar tul gyorsan érdektelenné válni". Ha a könyvtár olvasóinak kivánságát tartósan ki akarja elégiteni, viszonylag sokat felölelő könyvállománnyal, gondosan összeválogatott választékkal kell rendelkeznie. Amennyire magától értetődő, hogy a jó, régi irodalomnak is az olvasók rendelkezésére kell állnia, annyira fontos az is, hogy az időszerü, "aktuális" anyag is hozzáférhetővé legyen a könyvtárban.

Kirakatablak mint toborzó eszköz

Ha a Tiergarten-i ifjusági könyvtár már kezdettől fogva abban az előnyös helyzetben volt, melyet központi fekvése - fő közlekedési utvonal, üzletek és áruházak közepette - már eleve biztositott számára, ugy ezenkivül még egy fontos toborzó eszköze is van, és ez a 39 m hosszu kirakatablak frontja, a felette alkalmazott neon-felirattal: "Jugendbücherei". Az összesen 9 kirakatablak gyakran változó, egészen korszerü és maguk a könyvtárosok által készitett dekorációja minden járókelőre,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

de leginkább természetesen a fiatalokra erős vonzóhatást gyakorol; a kirakat tehát az elképzelhető leghatásosabb olvasótoborzást fejti ki. Naponta megfigyelhetjük, hogyan mutogatják bentről a fiatalkoru olvasók az utcán álló kortársaiknak a kikeresett könyveket, hogyan állnak meg a dekorált kirakatablakok előtt, vágyakozóan nézve a kitett könyvekre és a bent olvasó gyermekekre, s hogyan sikerül végül is szüleiket rávenniök arra, hogy velük a könyvtárba be is menjenek s ott őket olvasónak felvétessék.

Rendezvények utján történő toborzás

.....

Hogy mily nagymértékben lehet ifjusági könyvtárat rendezvényekkel a nyilvánosság érdeklődési körének központjába állitani, azt bebizonyitotta a Tiergarten-i ifjusági könyvtárban rendezett számtalan felolvasó- és szerzői est, vitaest és kiállitás. Nemcsak uj olvasókat lehetett ui. ezen az uton az ifjuság köréből toborozni, hanem a szerzők, kiadók, grafikusok és tanárok között sok barátunk könyvtári munkánk megértő segitőtársává is vált. Éppen ez a mozzanat is külön emlitést érdemel, mert valamely program ötletekben még oly gazdag elgondolása és előkészitése során sem szabad egy dologról megfeledkeznünk, nevezetesen arról, hogy a rendezvények pénzbe kerülnek. A költségvetési kerethez pedig a mi ifjusági könyvtárunk is éppen olyan szigoruan van kötve, mint minden más könyvtár.

Három év alatt a Tiergarten-i ifjusági könyvtár összesen 26 rendezvényt tartott. Ezek között szerepelt 3 kiállitás; 6 vitaestet a népfőiskolával közösen rendeztünk. Amig a fiatalabb olvasók számára meseórákat és bábelőadásokat.....tartottunk, addig az olvasó- és elbeszélő-estek, valamint a vitaestek már inkább az idősebb gyermekekhez, illetőleg szüleikhez, nem különben a fiatalság nevelésében és gondozásában résztvevő felnőttekhez szóltak.

.....

A gyermekkönyv-illusztrátorral való találkozásunk arra inditott bennünket, hogy nagy gyermek- és ifjusági könyvállományunkból mintegy 200-at a legszebb munkák közül "A szép ifjusági könyv - illusztrációk, könyvek, könyvboritékok" c. saját kiállitásunk számára kiválogassunk. A visszhang igen erős volt; több mint 3000 látogatót számláltunk meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Erről a "D e r T a g e s s p i e g e l" című berlini napilap 1956. október 21-én kimerítő tájékoztatót adott és többek között ezt irta: "A "jó ifjusági könyv" témához - mint legujabb keletü adalékot - ez a könyvtár most kiállitást nyitott meg, amely áttekintést ad a gyermekkönyvpiac grafikailag legszebb és legértékesebb kiadványairól. Mind a fiatal, mind a már ismertebb rajzolók könyvillusztrációinak és könyvboritékainak eredeti rajzai adják ennek a kiállitásnak keretét és varázsát. - Elsa Eisgruber-től, Walter Trier-en, Herbert Thiele-n, Horst Lemke-n át a fiatal berlini Helen Brun-ig, akinek lefegyverzően bohókás vonalvezetése gyermekeket és felnőtteket egyaránt elbüvöl, mind szerepelnek benne. Ez a kiállitás a legjobb szemléltető anyagot nyujtja a gyermekkönyvek azon kiadói számára, akik arra törekszenek, hogy müvészileg is értékes könyveket adjanak az ifjuság kezébe... A könyvtár gyermekolvasó közönsége számára szóló különös meglepetésként a könyvtár vezetője egy berlini kiadónál nemrég megjelent gyermekkönyv szerzőjét és illusztrátorát is meghivta a kiállitás megnyitására. H e i n r i c h M a r i a D e n n e b o r g bábjátékos elmesélte "Das Eselchen Grisella" /Grisella, a csacsi/ című könyve keletkezésének történetét, és felolvasott belőle, - H o r s t L e m k e fiatal rajzolómüvész pedig, aki Grisella csacsit minden időkre állatian derüs pofával ruházta fel, rajzolt a gyermekeknek. A közönség részvétele - ez annyit jelent: csend az előadó helyiségben - csodálatosan nagy volt. Amivel beigazolódott, hogy a jó lebilincseli a gyermekeket, még dörrenés okozta hatások és pisztoly-izgalom nélkül is. A müvészek és kiadók szives támogatása nélkül sem ez a kiállitás, sem az azzal kapcsolatos rendezvények nem válhattak volna valóra. A kiállitás illusztrált katalógusának kiadására sem lett volna e nélkül lehetőség. A kiállitás müvészi plakátját H e l e n B r u n gyermekkönyv-illusztrátor tervezte. - Ugyancsak ezzel a kiállitással kapcsolatban tartottuk "Vita a korszerü gyermekkönyvről" tárgyu vitaestünket, amely illusztrátorokat, kiadókat, könyvkereskedőket, tanárokat, szülőket és könyvtárosokat - mint a gyermekkönyv közvetitőit hozta össze gondolatébresztő beszélgetésre.

Hogy a fiatalok mennyire fegyelmezetten és nyiltszivüen vesznek részt az olyan v i t á b a n , melyben hozzájuk hasonló koru viszi a szót és ért hozzá, hogy kérdéseikre helyesen és becsületesen válaszoljon, ezt egy tizenhatéves baltimore-i születésü cserediákleánnyal tartott vi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

taesten tapasztaltuk, aki szellemesen és bájosan csevegett német kortársaival a "Halbstarke"-ról s az itteni és tengerentuli iskolai életről. Egy másik vitáról 1956. február 26-i számában igy ir a "D e r T a g e s s p i e g e l": "Berlin legnagyobb ifjusági könyvtárában, a Tiergarten-i ifjusági könyvtárban, csütörtökön délután mintegy 60 leány és fiu találkozott a "Tagesspiegel" c. lap ifjusági rovatának szerkesztőségével a "Jó vagy rossz könyv?" kérdésének megvitatására. Erre az ifjusági könyvtár vezetője azért hivott meg bennünket, mert az ifjusági rovatban sok olvasó hozzánk intézett irását hoztuk nyilvánosságra... Üditő és örvendetes volt hallani, hogy a fiatal leányok és fiuk mennyi udvariassággal, kölcsönös tapintattal vitatkoztak egymással és képviseltek a vitában sokszor ellentétes álláspontot anélkül, hogy csak egyszer is személyeskedtek vagy egymás szavába vágtak volna. Kár, hogy nem hivtunk meg sok olyan felnőttet hallgatónak, akik előszeretettel mondják kézlegyintve: "Hja, a mai fiatalság!"

Együttmüködés

Mivel egy könyvtár csak ugy válhatik tartósan hasznos és eleven intézménnyé, ha az együttmüködés alapjára helyezkedik, a Tiergarten-i ifjusági könyvtár a könyvállomány kiépitésére és kerékvágásba jutására forditott idő eltelte után a többi müvelődési intézménnyel, um. népfőiskolával, iskolával, sajtóval, rádióval, az ifjuság támogatására felállitott hivatallal stb. is felvette a kapcsolatot.

A s a j t ó , amely rövidesen a megnyitás után többször utalt a könyvtár kedvező fejlődésére, ma már az olvasóestek alkalmával rövid értesitéseket, különös alkalmakkor pedig, - mint pl. kiállitások vagy ifjusági könyvhét - , külön kis tudósitásokat is közöl.

Hasonlóak a tapasztalataink a r á d i ó v a l is. Az egyik adás cime: "Mikrofonnal egy gyermekkönyvtárban", egy másiké pedig: "Meglátogatjuk Berlin legnagyobb ifjusági könyvtárát" volt. Ez utóbbi az iskolai adás számára az 1956.évi ifjusági könyvhét alkalmából hangképek alakjában is szerepelt. Az ifjusági rádió a könyvtárunkban rendezett viták és kiállitások iránt is állandó érdeklődést tanusitott.

A n é p f ő i s k o l á v a l való együttmüködés 1956.év novemberében kezdődött egy nyilvános összejövetellel, melyet az ifjusági könyvtár és a népfőiskola közösen rendezett a "Valóban megértjük-e a fia-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

talságot?" téma megbeszélésére. A fiatalság problémáival foglalkozó és ezen a téren tapasztalatokkal rendelkező közéleti személyiségeket hivtunk meg 6 előadással egybekötött beszélgetésre; ezeken ilyen témák szerepeltek: "A detektivregény, a film és a fiatalkoruak birája", "Mit olvasnak manapság gyermekeink", stb. A Berlinben megjelenő "E l t e r n b l a t t " /Szülők Lapja/ egyik 1957.évi januári beszámolójában "Hogyan használjuk fel szabad időnket?" tárgyu estünkről igy ir: "Annak bizonyitására, hogy ilyen szükséglet /ti. a fiatalságnak egy bizonyos körbe való bevonása/ valóban fennáll, már maga az a tény is elég, hogy a korszerüen berendezett tiergarteni ifjusági könyvtárba nap mint nap gyermekek térnek be több órára. ...

Az i s k o l a és a könyvtár szoros együttmüködésének az a formája, hogy a tanulók a közmüvelődési könyvtárak helyiségeiben évente több órás oktatásban részesüljenek a könyvtár használatát illetően, egyelőre minden bizonnyal csak az Amerikai Egyesült Államokra és Skandináviára korlátozódik. Mindenesetre beszámolhatunk egyik igazgatónőnk magatartásáról, akinek kivánságára egyik háztartási szakiskola növendékei havonta egyszer a Tiergarten-i ifjusági könyvtárban a tantervbe felvett olvasóórára jönnek össze. A jól felszerelt kézikönyvtáron és a tárgyszókatalóguson kivül, - melyek az olvasótermet sokszor munkahellyé változtatják át, - a mi ifjusági könyvtárunk egyébként, azon törekvéstől vezettetve, hogy ezzel az iskolai oktatást támogassa, idegen nyelvü irodalmat és szótárakat is bocsájt olvasóinak rendelkezésére.

Az együttmüködés biztositása végett választott eljárások éppenugy, mint valamennyi rendezvényünk tulajdonképpen a nyilvános ifjusági könyvtár elé is kitüzött azon feladat körébe vág, hogy m i n d e n lehetőséget felhasználjunk arra, hogy az ifjuságot izlésének kifejlesztésében és müvelődési éhségének csillapitásában támogassuk, képzelőtehetségét előmozditsuk és a fiatal embereket a jó és szép befogadására alkalmassá tegyük. Hogy ennek a munkának - ha eredményes akar lenni - sokszor nem szabad a hagyományos utakon haladnia és igy ezt a tevékenységet nem lehet mindig a szorosabb értelemben vett könyvtári feladatok korlátai közé szoritani, azt nem a m i tapasztalataink igazolták először. A fentebbiek során vázolt együttmüködés minden szükségessége és értéke ellenére a döntő tényező az olvasószolgálat terén eredményes munkát felmutatni kivánó ifjusági könyvtár számára mégiscsak a magukkal a f i a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

t a l o l v a s ó k k a l v a l ó k a p c s o l a t , melyet napi munkája során ujra és ujra kell biztositani. Mert ennek létesitésében bizalom áll a bizalommal szemben. Ez nemcsak abban jut kifejezésre,hogy az olvasók megbecsülik a könyvtár berendezési tárgyait és hogy a vitaestek során fegyelmezett magatartást tanusitanak, hanem abból is kitünik, hogy az állományellenőrzés alkalmával 150.000 kötet kikölcsönzése után a kimutatott hiány mindössze csak 36 kötetet, vagyis 0,4 %-ot tett ki. Ezzel nyilvánvalóvá válik, hogy a fiatal olvasók az általunk elölegezett bizalmat nagyra értékelik és viszonozzák is.

Hogy mit gondolnak maguk az olvasók az "ő" könyvtárukról, azt sokan kifejezésre juttatták abban a vendégkönyv-félében, amelynek a "Mein Urteil" /Véleményem/ cimet adtuk. Egyik felnőtt látogatónk - maga is két gyermek anyja - egy alkalommal áttanulmányozta ezt a könyvet és maga is kinyilvánitotta a saját véleményét: "Az a követelmény, hogy van olyan városi könyvtárunk, amelynek felszerelése és berendezése annyira vonzó, hogy a mi - állitólag már csak folytatásos képestörténetek iránt érdeklődő - nagyvárosi gyermekeinkből ezerszámra szorgalmas olvasókat alakit, továbbá, hogy ebben a könyvtárban a gyermekek nemcsak olvasni tanulnak meg, hanem a szabad kritikára is buzditást kapnak, igazán nagyon örvendetes dolog..."

Eredeti cim:	Eine Jugendbücherei in der Öffentlichkeit.
Megjelent:	Bücherei und Bildung, 1958. 6.sz. 280-287.lap.
OSzK.ford.sz.:	1968.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Heinrich, G.:

NYOMTATOTT KATALÓGUSOK ÉS AZ ANNOTÁLÁS PROBLÉMÁI

.....

A katalóguskészités jelentősége és helyzete

.....

A kötetkatalógus - a cédulakatalógus mellett - az olvasók saját tulajdona tekintetében egyre nagyobb szerepet játszik a közmüvelődési könyvtárakban. És itt joggal kell kiemelnünk a nyomtatott katalógus jelentőségét: "Érvényre kell juttatni azt a felfogást, hogy a nyomtatott katalógus nem valami kellemes ráadás, hanem szükséges és kötelező munkaeszköz a közmüvelődési könyvtárakban, amelyek egyetlen más eszközzel sem tudnak mélység ben és szélességben ilyen hatást elérni. Ha ez a megállapitás ma még utópisztikusan hangzik is, mégis teljesen helytálló és ésszerü."[1] A nyomtatott katalógus régóta ismert hátrányaival - gyors elévülés és az előállitás magas költségei - szemben inkább könyvtárügyünk népszerüsitése érdekében végzett helyi és azon tulmenő propaganda- és tájékoztató szerepét kellene hangsulyozni. .....

Mi már most a helyzet 1945 óta a nyomtatott olvasói katalógusok sokirányu lehetőségei tekintetében? A jelenlegi helyzetet egy-egy Kelet-, illetve Nyugat-Németországból származó nyilatkozattal igy jellemezhetjük: "A könyvtári munka egyetlen területén sem találkozunk olyan előkelő tehetetlenséggel, akkora dilettantizmussal, mint az olvasói katalógus területén." .....[2] A második világháboru utáni katalóguskészitési munka két aggasztó irányára hivta fel a figyelmet Eduard Schröder. "Az egyik irány-

1/ Angermann, Rudolf: Grundzüge einer Theorie des systematischen Sachkataloges für Volksbüchereien. /Egy közmüvelődési könyvtári szakkatalógus-elmélet alapvonalai/. 1950. 2.Bd. 480.l.

2/ Ruhl, Heinrich: Zu den Katalogarbeiten der allgemeinen Öffentlichen Bibliotheken /A közmüvelődési könyvtárak katalóguskészitési munkájához. = Der Bibliothekar, 1953. 881.l.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

zat a szakmai gyakorlat és az elmélet terén való "visszaesés", a másik viszont olyasvalami, amit talán valamiféle ábrándos "ujrakezdési atmoszférának" nevezhetnénk."[3/]

Ennek a "katalógus-dilemmá"-nak az okai sok könyvtárban egyrészt a személyzet tulságosan csekély számában és a katalógus előállitásához szükséges költségvetési fedezet elégtelenségében rejlenek, másrészt sok könyvtárosnál hiányzik - a szükséges időn kivül - a kellő müveltség is. Ennek az oka viszont - a szükséges természetes rátermettségtől eltekintve - könyvtárosképzésünk hiányosságaiban keresendő. Ezt a kérdést cikkünk végén még részletesebben tárgyalni fogjuk. Ehelyütt azonban a jelenlegi helyzetnek még egy okát kivánjuk kiemelni, azt ti., hogy katalóguskészitési munkánkból még csaknem teljesen hiányzik a szükséges koordináltság. A könyvválogatás nehézségeinek leküzdésére már van egy közösségi szervezet a "Bücherei und Bildung" könyvismertetéseinek formájában, de az állomány nyomtatott katalógusokban való feltárásán az egyes könyvtárak többnyire egymástól elszigetelten dolgoznak.

Lássunk erre néhány példát, amelyek - akárcsak a katalóguskészitési munkára felhozandó későbbi példák - egyáltalán nem kivánnak a teljes felsorolás vagy az értékelés igényével fellépni. - A jubileumi ünnepségek alkalmából a különböző könyvtárak - tudomásom szerint - öt válogató cimjegyzéket tettek közzé Mozart-ról és négyet Schillerről. Ezek azonban, mivel csak egy könyvtárra vonatkoznak, nem pótolják az összes közmüvelődési könyvtárakat képviselő és mindegyikben használható nyomtatott Mozart- vagy Schiller-katalógust. ..... Kis könyvjegyzékek és röplapjegyzékek meglévő tömege bizonyos körülhatárolt területü témákról és egyes személyiségekről nem vezethet félre bennünket abban a tekintetben, hogy átfogóbb, biráló nyomtatott katalógust - amely egyben egy-egy közmüvelődési könyvtár teljes állományáról is keresztmetszetet adna - csak szórványosan dolgoztak ki eddig.

Folytathatnók a felsorolást, de mindig ugyanahhoz az eredményhez jutnánk. Minden könyvtáros - ha nem pusztán a régi séma szerinti cimjegyzéket akar adni - a könyvek kiválasztásával, csoportositásával, annotálásával és a katalógus tipográfiai kialakitásával elölről kezdi a munkát.

3/ Schröder, Eduard: Die Erschliessung der Schönen Literatur auf leserkundlicher Grundlage./A szépirodalom feltárása az olvasók igényeinek szempontjából./ Bücherei und Bildung, 1952. 8.l.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A katalóguskészitès "ezer magától értetődő követelménye" többnyire tullépi egyetlen könyvtár lehetőségeit, és ez egyik vagy másik szempontból hiányosságokra vezet. Még a mintaszerüen kidolgozott katalógusból is csak egyetlen könyvtár olvasóinak van haszna. Az egyes könyvtárak kezdeményezéseit és a nyomtatott katalógusok sokféleségét csak akkor lehet a közmüvelődési könyvtárak összessége szempontjából örömmel üdvözölni, ha a legfontosabb katalógus-témákat közösen dolgozzák ki: "Használható bibliográfiák csak közös erőfeszitéssel jöhetnek létre; egy személy vagy egyes tudományos, illetve közmüvelődési könyvtárak munkája sohasem elégitheti ki teljesen a bibliográfiákra vonatkozó növekvő igényeinket."[4/] A katalóguskészitési munka racionalizálására és megjavitására való törekvéseinknek, valamint hivatásunk egész területére szóló kötelezettségeinknek tehát azt kell eredményezniök, hogy a közmüvelődési könyvtárak ne csak - mint eddig - egymás mellett, hanem tervszerüen együtt müködjenek.

A katalógus-bizottság és katalógus-vita feladatai

Katalógusok közös kiadásához a hiányzó alapelveket csak az egész könyvtáros testület dolgozhatja ki. Minthogy az Unesco-val kapcsolatban már müködik a Német Bibliográfiai Felügyelőség /Deutsches Bibliographisches Kuratorium/ és a Német Könyvtárosegyesületen belül megalakult a Bibliográfiai Bizottság[5/], hasonlóképpen fontolóra kellene venni a Német Közmüvelődési Könyvtárosegyesület /Verein Deutscher Volksbibliothekare/ kebelében olyan bizottság alakitását, amely a közmüvelődési könyvtárak speciális katalógusproblémáival foglalkoznék. ..... A következő kérdéseket kell - nézetem szerint - különösen sürgősen megvitatni:

1. Milyen katalógus-formák és katalógus-témák kivánatosak központi kiadványok formájában valamennyi közmüvelődési könyvtár számára?

2. Az egyes könyvtáraknak milyen katalógustervei és katalógus-kéziratai alkalmasak nemcsak átvételre, hanem közös jegyzékké való kidolgozásra is?

4/ Langfeldt, Johannes: Die bibliographische Arbeit muss intensiviert werden! /A bibliográfiai munkát intenzivebbé kell tenni!/ Kulturarbeit, 1952. 19.lap-tól.

5/ Nachrichten für wissenschaftliche Bibliotheken. 1952. 4.l.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

3. Kik azok a referensek, akik alkalmasak volnának rá, hogy a példamutató jelentőségü katalógusokat, megjelenésük után mihamarább, a "Bücherei und Bildung"-ban rendszeresen ismertessék?

4. Milyen tapasztalatai vannak eddig a könyvtáraknak a saját katalógusaik és az utánnyomatban átvett katalógusok gyakorlati felhasználása és hatása szempontjából?

5. Milyen katalógus-elnevezések és katalógus-fogalmak illenek a különböző katalógus-formákhoz és katalógus-fajtákhoz?

6. Milyen általános irányelvek érvényesüljenek a katalóguskészités módszertanában és gyakorlatában?

7. Milyenek a kiadási és pénzügyi lehetőségek?

.....

Központilag kidolgozandó könyvjegyzékek katalógus-témái és katalógus-formái

Olvasóink többsége most éppen ugy, mint azelőtt a teljes állományról készült katalógus után vágyódik, amit otthon nyugodtan átnézhet. Ennek a katalógusnak a problémáját nem szabad figyelmen kivül hagynunk, mivel az olvasónak a tájékozottsághoz való joga vitathatatlan. Konrad Hecker igy irta le már a második világháboru előtt az olvasónak ezt a kivánságát: "Itt arról a talán örök vágyról van szó, amely a szellemi élet egész területének az áttekintéséhez keres utat. Nem mintha a kérdező valóban minden területen átfogó, rendszeres olvasás utján akarna tájékozódni; de hogy erre meglegyen a lehetőség, az sokak számára már magában is belső kielégülést jelent; hogy kedvünknek, hajlamainknak, ismereteinknek megfelelően az egészből válogathassunk: nem lebecsülendő ajándék a szabadság érzése szempontjából".[6/]

Hogy az olvasónak ezt a kivánságát nem teljesithetjük a teljes állományról készült nyomtatott kötetkatalógus formájában, azt e kérdés régebbi fejtegetése során bebizonyitották. ..... Teljes állománykatalógus helyett - amely különben cédula- vagy kötetkatalógus formájában a könyvtárban megtekinthető - a teljes állományról készült válogató katalógusra van szükség. Ezek a továbbiakban válogató katalógusoknak nevezett jegyzékek az olvasónak a különféle érdeklődési irányu és különféle tudomá-

6/ Hecker, Konrad: Die Aufgabe des Katalogs /A katalógus feladata/. = Die Bücherei, 1943. 7.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nyos területeken hozzáférhető könyveket mutatják be és ezáltal a teljes állományról adnak jellemző keresztmetszetet. Minthogy ilyen katalógusokat nem igen lehet az egyes könyvtárak saját erőivel előállitani, központilag kellene kidolgozni ezeket az egyuttal a valamennyi közmüvelődési könyvtár számára mintakatalógusul szolgáló könyvjegyzékeket. Külföldön már régóta adnak ki ilyen közös jegyzékeket. .....

E példák alapján a mintakatalógus készitésének nagyjából a következő alapelveit állapithatjuk meg és bocsáthatjuk vitára. A könyvtárosnak a könyvek kiválogatásában és az állomány felépitésében ajánló jegyzékül szolgálnak. Lépcsőzetes felépitésüeknek kell lenniök, kis könyvtár alapállományától nagy közmüvelődési könyvtár alapállományáig kell terjedniök. A közmüvelődési könyvtár programjának megfelelően a "mindenki könyvestára" a szellemileg fogékony, de sajátos tudományos szakismeretek nélküli olvasónak szól, aki talán csak ezen a katalóguson keresztül jut el könyvkivánságainak pontos megfogalmazásáig. A mintakatalógusok a regények mellett felölelik azokat az ismeretterjesztő könyveket is, amelyeknek minden közmüvelődési könyvtárban meg kell lenniök. Felépitésükben nem a teljesség elvét követik; céljuk inkább a tematika egyöntetüsége. Az egyes könyvcimeknek nem önmagukban, hanem csak az illető szakterület összefüggéseiben van jelentőségük. A mintakatalógusokat egyrészt lehetőleg maradandó értékü és alapvető fontosságu müvek kiválogatásával kell megóvni a tulgyors elévüléstől, másrészt azzal, hogy az ujabb irodalmat egy-két éves időközökben kiadott pótjegyzékekben közlik. A könyvcimekhez készitett annotációkon és az egyes szakcsoportok közötti keresztutalókon kivül az anyag feltárására szolgáló mutatókra is szükség van.

Mig a mintakatalógusokat az anyag kiválogatása és elrendezése révén a katalogizálásnak inkább tanácsadó és vezető funkcióját hangsulyozzák, az egyes szakterületek alapcimjegyzékei /rész- vagy szakkatalógusai/, amelyekre éppen olyan szükség van, inkább a tájékoztatás szerepét töltik be. Hogy ezek a könyvjegyzékek milyen szakismereti követelményeket támaszthatnak a közmüvelődési könyvtárossal szemben, az abból is kiviláglik, hogy a lipcsei "Olvasó- és Irodalomkutatási Intézet" korábbi "Deutsche Volksbibliographie" /Német népi bibliográfia/ c. sorozatának füzetei helyett 1945 után milyen csekély számban jelentek meg ilyen szakkatalógusok. Ma a szakterületeknek inkább csak egy-egy részéről és annotáció nélkül jelennek meg nyomtatott vagy még inkább sokszorositott formában cimjegyzékek, pl. a pedagógia terü-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

letéről a kölni "Gyermekek, ifjuság, szülők" c. katalógus. ..... Egy-egy teljes szakterületnek szakkatalógusban való összefoglalására ritkán történnek kisérletek; ilyen pl. a krefeldi filozófia-katalógus. .....

Az ismeretterjesztő irásoknak és a szakirodalomnak annotált alapkatalógusokban való rendszerező összefoglalása egyike a legmegtisztelőbb könyvtárosi feladatoknak; ezt a munkát csak központi kiadványok utján lehet kielégitő módon megoldani. A "Bücherei und Bildung" szakreferenseinek és más szakembereknek a közreműködésével kell ezeket a szakkatalógusokat előállitani; az együttmüködés módjára Wolfgang Lenz[7] már alapvető jelentőségü javaslatokat tett. Különösen sürgetőnek látszik a történelem és technika területének feldolgozása. Az "Allgemeine Systematik für Büchereien szerint tagolt és /elsősorban a nehézségektől függően/ annotációval ellátott, továbbá éves kiegészitésekkel - illetve az elavult cimeknél kiigazitásokkal - rendszeresen megujitott központi alapcimjegyzékek valamennyi közmüvelődési könyvtár számára komoly segitséget jelentenének, mégpedig mind a könyvbeszerzésben, mind pedig a könyvtárközi kölcsönzés terén.

Az egyes könyvtárak 1945 utáni nyomtatott, terjedelmes könyvjegyzékei zömmel regénykatalógusok. Ezek különösen sürgős és reprezentativ kiadványoknak számitottak. Ebben a vonatkozásban a központi katalógus számos vitás problémát vet fel tagolása és az annotációk tekintetében. E tisztázatlan kérdések, valamint a könyvtárak különböző állománya miatt jelenleg nehéz lenne a regényirodalom köréből központi katalógusokat kidolgozni. .....

A "témakatalógusok" /Einzelkataloge/ vagyis az egyes kérdésekről szóló válogató- illetve külön-cimjegyzékek sürü bozótjában a könyvtárak élénk tevékenysége jut kifejezésre. Különösen nagy számban jelennek meg országcimjegyzékek, amelyeknek könyveimei a szomszéd népek földjéről, népéről, történetéről, kulturájáról és költészetéről adnak áttekintést. .....
E mellett különösen fontosnak tartjuk bizonyos aktuális politikai témáknak mindeddig nélkülözött figyelembevételét. /A Bielefeldi Városi Könyvtár az az 1957. szept. 15-i választások alkalmával "A jövő a te kezedben van" cimmel kiadott egy figyelemreméltó válogató könyvjegyzéket./ Másik fontos közös feladatunk lenne a modern irodalmat, müvészetet, zenét stb. feltáró

7/ Lenz, Wolfgang: Volksbibliothekar und Hochschulbildung /Közmüvelődési könyvtáros és főiskolai képzés/. = Bücherei und Bildung. 1956. 10.sz. 355.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvjegyzékek készitése; ilyenekre Hamburg, Berlin és Duisburg adott példát.

..... Módszertanilag igen tanulságosak a Kelet-Berlini Központi Könyvtárügyi Intézet "Olvasótervei", amilyen például az "Amit az atomenergiáról tudni kell" /"Was man von der Atomenergie wissen muss"/, "A nagy német parasztháboru"/"Der grosse deutsche Bauernkrieg"/ vagy "Az élet keletkezése a földön" /"Entstehung des Lebens auf der Erde"/ c. könyvjegyzékek.

..... Szükség lenne ezenkivül valamennyi tervezett katalógus rendszeres bejelentésére, lehetőleg az év, illetve a félév elején. A már fentebb követelt katalógus-bizottság azután egyeztethetné a különböző katalógusterveket és kialakithatna bizonyos sulyponti kérdéseket. Megfelelő szakmunkaerők megnyerésével a kéziratokat központi cimjegyzékekké lehetne átalakitani. Ha ezek a kis katalógusok nagy központi cimjegyzékekben és megfelelő formában jönnének ki, nem lekicsinylendő szerepük lehetne a közmüvelődési könyvtárak propaganda munkájában.

A háboru után könyvtárak és egyesületek számos gyermek- és ifjuságí könyvjegyzéket adtak ki. E katalógusok nagy része azonban az ismeretterjesztő gyermekirodalmat nem tárja fel olyan sokoldaluan, ahogy azt ennek az irodalomnak növekvő jelentősége megkövetelné. Hogy micsoda lehetőségek nyilnak ezen a területen, az kitünik a versben irt brémai katalógusból /"Emberek, állatok, növények, ásványok"/ és a frankfurti "Földünk - a nagy kaland" c. ifjuságí könyvjegyzékből. A dortmundi közmüvelődési könyvtárak 1957-ben 500 ismeretterjesztő könyvcimet tartalmazó jegyzéket adtak ki ilyen cim alatt: "Fedezd fel a világot!" .....

A mai gyermekeknek és fiataloknak az ismeretterjesztő könyvek iránti érdeklődése, valamint az a körülmény, hogy az ilyen jellegü jó irodalom terén tul csekély a könyvtermelés, szükségessé teszi, hogy a könyvtáros rendszeresen felülvizsgálja a felnőttek ismeretterjesztő könyvállományát abból a szempontból, mi való belőle az ifjuságnak. Az iskolák is egyre több ismeretterjesztő könyvet követelnek, minthogy a könyvet mint munkaeszközt növekvő mértékben használják fel az oktatásban. Hogy az egyes könyvtárosok és tanitók számára megkönnyitsék az állomány átvizsgálásának és feltárásának hatalmas munkáját, szükség volna az ismeretterjesztő gyermekirodalom központi cimjegyzékére. Ezt az arra alkalmas könyvtárosoknak és tanitóknak helyhez nem kötöttség alapján kellene összeállitaniok. A min

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

den egyes iskolaévben ujra visszatérő iskolai témákhoz ennek a katalógusnak olyan könyvek cimét kellene közölnie, amelyek az illető témákkal foglalkoznak vagy továbbviszik őket. Eleinte a földrajz, történelem és természetrajz köréből való élményszerü és tárgyilagos gyermekkönyvek jegyzékbe foglalására lehetne a munkát korlátozni, illetve gyermekkönyvek egyes fejezeteit is fel lehetne használni az anyag vagy a feldolgozás szempontjából. ..... Könyvtárosok és tanitók törekvéseinek koordinálásával egy központi cimjegyzék jó alapot is teremtene a közmüvelődési gyermekkönyvtári és iskolai könyvtári állomány elhatárolásának nehéz feladata számára.

Gyermek- és ifjusági könyvjegyzékek kiadása különleges nehézségeket hoz magával, ilyenek: a tagolási lehetőségek - életkor, iskolai évjárat, a tárgy vagy az ismeretterjesztő csoport, müvelődési egységek szerint - rendkivül sokfélék lehetnek s fennforog a gyors elévülés veszélye. Szükség lenne többek között általános osztályozó rendszerre gyermek- és ifjusági könyvek tekintetében, valamint uj katalógustipusok kifejlesztésére. Érdekes példát ad erre a Kelet-Berlini Központi Könyvtárügyi Intézet "Illustrierte Kinderbuch-Bibliographie" /Illusztrált gyermekkönyv-bibliográfiájának/[8] módszere és technikája. Ez a központilag előállitott könyvjegyzék különálló lapokon hozza az egyes könyvek cimét, ismertetését és képes ábrázolását. Ez a forma lehetővé teszi a könyvcimeknek valamelyik fenti szempont alapján való tetszés szerinti rendezését és az ujonnan megjelent könyvek cimének folyamatos besorolását. Ez az ujszerü katalógus-forma viszont kevésbé alkalmas arra, hogy a gyermekek saját tulajdona legyen.

A katalóguskészitéssel kapcsolatban itt felvetett gondolatok előadása közben - saját gyakorlati tapasztalataim alapján - teljesen tudatában vagyok annak, milyen sulyos nehézségek várnak még elháritásra. A javasolt központi katalógusoknak nem kell a katalóguskészités szabványositásához és sematizálódásához sem vezetniök, hanem azt kell eredményezniök, hogy az egyes katalóguskészitő könyvtárosokat, illetve könyvtára-

8/ Ismertetése: Bücherei und Bildung, 1958. 3.sz. 138.lap-tól. - Römpler, Ursula: Über die Arbeit mit der illustrierten Kinderbuch-bibliographie. /Az illusztrált gyermekkönyv-bibliográfiával való munkáról./ = Der Bibliothekar, 1955. 291.lap-tól.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kat tehermentesitsék. A helyett tehát, hogy a hiányzó katalógusok miatt siránkozunk, inkább a gyakorlati alapelveket próbáljuk tisztázni közös megbeszélés alapján.

Az annotáció fogalma és jelentősége

A fent tárgyalt katalógusproblémákkal kapcsolatban az ismertetésekkel ellátott olvasói könyvjegyzékek kérdésére csak éppen utalhattunk. Ha megpróbáljuk áttekinteni azokat az elnevezéseket, amelyekkel a könyvcimekről készült rövid magyarázó jegyzetet jelölik, itt is a félreérthető szakkifejezéseknek egész tömegével találkozunk. ..... Mi az "annotáció" fogalmát fogjuk használni; ezen könyvcimhez irt olyan rövid magyarázó jegyzetet értünk, amely tájékoztató s egyben kritikai-értékelő jellegü is lehet. Ezzel a Németországban eddig kevéssé használatos kifejezéssel nem akarjuk a már megnevezett fogalmakat még egy ujabbal tetézni, hanem a "cimkiegészités"-en általában értett fogalommal valamivel átfogóbb tartalmat szeretnénk jelölni.

.....

..... Regénycimek annotálása ma már általában magától értetődő dolognak látszik; az ismeretterjesztő és szakkönyvek megbizható annotálása ezzel szemben inkább kivétel, mint szabály. A könyvtermelés specializálódása és a kiadói cimek egyre homályosabbá válása következtében azonban az ismeretterjesztő könyvek annotálása különösen sürgős feladat. Az annotáció felhasználása az állomány feltárásában és az olvasó tájékoztatásában - nem beszélve az annotációnak a katalógusokban való alkalmazásáról - a közmüvelődési könyvtárak egyre növekvő tájékoztató és felvilágositó feladatait szolgálja.

..... Ezekben röviden és tárgyilagosan annotációba kell foglalni mindazoknak a könyveknek a tartalmát, eszméjét és nehézségi fokát, amelyeknek cime nem egészen egyértelmü vagy tulságosan általános. Az annotálásra nincsenek ugyan szabályok, mivel a mindenkori könyvtámától függenek, lehetséges azonban, sőt szükséges is általános irányvonalak közös kidolgozása, amilyet például a "Library of Congress" adott ki 1933-ban a megfelelő katalógusok céljaira. .....

Egyes közmüvelődési könyvtárakban már készülnek annotációk a fentebb megfogalmazott követelményeknek megfelelő formában. Általában véve azonban nem ez a helyzet, amint azt a Bücherei und Bildung kiadó által

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1955 óta kiadott "Cimkiegészités-szolgálat" /"Untertiteldienst"/ áttekintése alapján meg is állapithatjuk. Az ott közölt munkaanyag annotációkká való közös átdolgozása, közösen megállapitott irányelvek szerint, nagyon kivánatos lenne; ezzel egyuttal katalóguskészitési munkánk fentebb javasolt koordinálásához is hozzájárulnánk. Sok párhuzamos munka is el lenne ezzel kerülhető; gondoljuk meg például, hogy ma a különböző közmüvelődési könyvtárakban egyidejüleg hány könyvtáros próbál ugyanahhoz a cimhez annotációt készitení. Központilag kiadott annotált cédulákat - amint a külföld példája bizonyitja -[9/] sokféleképpen fel lehet használni: a cédula-alaku szakkatalógus felépitésében éppen ugy, mint a könyvtáros állománygyarapitási munkájában, könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatosan és a tájékoztató szolgálatban, uj beszerzések plakátokon és sajtó utján való ajánlásában, könyvkiállitások feliratainban és az értékelő olvasói katalógus elengedhetetlen feltételeként. A közmüvelődési könyvtárakban meg kell találni az utját annak, hogyan lehetne az annotálás segitségével a könyvállomány kiértékelését megjavitani és magasabb szinvonalra emelni.

A közmüvelődési könyvtárosképzés szempontjából levonható gyakorlati következtetések

Ha a közmüvelődési könyvtárnak, Carl Jansen[10/] megfogalmazása értelmében, nemcsak a "könyvszekrény", hanem a "mindenki számára szóló nagy tájékoztató intézmény" szerepét is be kell töltenie, akkor a jövőbeli fejlődés során ezzel a fiatal könyvtárosnemzedék képzése szempontjából is jobban kell ezentul számolni, mint eddig. Az "aktiv tájékoztatás" megjavitása azonban a maga egész kiterjedésében csak akkor lesz lehetséges, ha a könyvtárosképző iskolák hallgatóikat mindenekelőtt nagy közmüvelődési könyvtáraink átfogó tájékoztató feladataira készitik elő. Ehhez adunk néhány ösztönző gondolatot a bibliográfia, a katalóguskészités és a tudománytörténet szakterületeire való kiképzés szempontjából.

9/ A Szovjetunióra vonatkozólag vö.: Csudova, G. F.: Über die Verwendung von Annotationskarten. /Az annotált katalóguscédulák felhasználásáról./ Zu neuen Problemen der Bibliographie c. kiadványban. 1955. 209.lap-tól.

10/ Jansen, Carl: Mehr Büchereien, mehr Bücher, mehr Bibliothekare. /Több közmüvelődési könyvtárat, több könyvet, több könyvtárost!/ Bücherei und Bildung, 1957. 8/9.sz. 346.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az Észak-Rajna-Vesztfáliai csoportnak a könyvtárosképzés kérdésére vonatkozó javaslata[11] többek közt megállapitja, hogy az eddigi bibliográfiai képzés tulságosan csak a tudományos szakterület igényeit szolgálta. A közmüvelődési könyvtárosnak azonban kevés haszna van belőle, ha betéve fel tud sorolni egy csomó bibliográfiát. E helyett kivánatos lenne, ha a bibliográfiai képzést nemcsak a bibliográfiáról tartott óráknak tartanánk fenn, hanem ha ez valamennyi tantárgyat áthatná, igy mindenekelőtt az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó könyvtudományt és a tudománytant. A katalógusoknak ugyanannyi órát kellene biztositani, mint a bibliográfiának. .....

Hogy a katalógustant külön szakként tanitsák-e - mint Hamburgban és Berlinben - vagy pedig - mint Kölnben - a könyvtári ügyvitel keretében, ez nem döntő kérdés. Mindenesetre biztositani kell számára a megfelelő óraszámot, hogy ne csak a különböző katalógusformákat beszéljék meg elvontan, hanem gyakorlati példákon is megvitassák a mellette és ellene szóló érveket. Ha a katalógustanban a nyomtatott olvasói katalógust a cédulakatalógussal szemben igen röviden elintézik, az többek között bizonyára azon mulik, hogy a könyvtárosiskolák nem rendelkeznek elegendő szemléltető anyaggal. Ezért ujra meg ujra fel kellene kérni a közmüvelődési könyvtárakat, hogy könyvjegyzékeiket lehetőleg minél nagyobb példányszámban bocsássák a könyvtárosiskolák rendelkezésére oktató célu katalógusgyüjtemények számára. Leendő könyvtárosaink képzésében legtöbbször hiányzik az olvasói katalógus készitésének gyakorlati szemléltetése. Ezzel a feladattal különösen a gyakorló évüket töltő könyvtárosok kiképzését végző könyvtáraknak kellene törődniök. Itt nem elegendő, ha a gyakorlókkal valamilyen tetszés szerinti témához minél több cimet összegyüjtetünk. Sokkal inkább az egyes munkafolyamatokhoz kell vezérfonalat megadni; ezek a munkafolyamatok[12]: a katalógus formájának meghatározása, a könyvcimek kiválasztása, a kézirat elkészitése cédul alakban, a cimanyag tagolása és a cimek besorolása, annotálása, a kézirat sajtó alá rendezése, az előszó és a mutatók szerkesztése, a katalógus teljes leirása, korrektura, terjesztés /eladás vagy szétküldés/ és még sok más kérdés.

11/ Ausbildungsfragen. /A könyvtárosképzés kérdései./ Bücherei und Bildung, 1956. 1.sz. 36.lap-tól.

12/ Vö. Ruhl, Heinrich: Arbeitsgänge bei der Herstellung eines Leserkataloges. /Az olvasói katalógus készitésének munkamenete./ Der Bibliothekar. 1954. 687.lap-tól.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvről szóló ismeretek tárgyalásakor a könyvtárosiskolákban a mai irásfajtákba és tipográfiai jelölésmódokba való bevezetést az irás- és nyomdászattörténet javára gyakran elhanyagolják. Ez többek közt arra vezet, hogy a kezdő könyvtárosnak sejtelme sincs a nyomtatott katalógus jellegzetes külső formájáról. Más szükséges előfeltételek, mint például az anyaggyüjtés módszertana vagy a nyomdai korrektura-jelek ismerete, szintén a szellemi munka általános technikájához tartoznak. Minthogy ezeknek az ismerete az érettségizőknél manapság ritkaság, ennek a más okokból is fontos területnek a megismertetése kivánatos lenne a könyvtárosképző iskolák első szemeszterében.

A házi diploma-dolgozatok témái közt ismételten kitüzték már feladatul egy-egy annotált válogató katalógus elkészitését. Gyakran kiderült ilyenkor, hogy a gyakorló könyvtárosjelöltek ugyan adott esetben a könyvjegyzék kiválasztott témáját tökéletesen ismerték, de olvasói katalógusban való módszeres bemutatását, az annotálás feladatát, valamint a munkáról való megkivánt beszámolót illetően teljes tehetetlenséget árultak el. Ha ezen a téren a gyakorlók átfogóbb kiképzésével megteremtenők a szükséges előfeltételeket, csak örömmel üdvözölhetnők, ha a sok irodalmi vizsgatémával szemben inkább a katalóguskutatásra lennének tekintettel. Vizsgai dolgozatok már megjelent nyomtatott katalógusok kritikai elemzésével és összehasonlitásával, valamint jól sikerült válogató könyvjegyzékek kiadása /- ilyenek például a kölni könyvtárosképző iskola "Bibliográfiai füzetek" /"Bibliographische Hefte"/ c. kiadványa/,a közmüvelődési könyvtárak számára fontos anyagot szolgáltathatnának.

Mindezekből a felsorolt okokból a katalógusok kérdésének mind a könyvtáros-iskolák tanitási anyagának keretei közt, mind a gyakorlati kiképzést végző könyvtárakban nagyobb fontosságot kellene tulajdonitani Ezzel nem a gyakorló könyvtárosjelölteknek ezen a területen való tökéletessé tétele mellett emelünk szót; ezt ui. csak a könyvtárosi hivatás gyakorlása közben szerezhetik meg. A katalóguskészités módszertanát és technikáját azonban a hallgatóknak legalább oly mértékben kellene ismerniök, hogy később, könyvtárosi pályájuk folyamán ne kelljen minden egyes uj olvasói katalógus készitése során - terv és hozzáértés hiján - kisérletezéssel kezdeniük. Erre az alapvetésre annyival inkább sulyt kell helyeznünk, mert most még nem tudunk olyan rendszeres tankönyvre

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

utalni, amely szükség esetén a katalógusra vonatkozó kérdésekről felvilágositást adna.

A kartársaknak és a hallgatóknak azt a már korábban kifejezett kivánságát, hogy a tudománytant és az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó könyvismereteket az eddiginél nagyobb figyelemben részesitsék, a katalóguskészités és az annotálás szempontjából nézve csak még jobban alá kell huznunk. A tudományok felosztására és terminológiájára vonatkozó alapismeretek hiánya a katalógusok tagolásakor csak még jobban szembetünik. Igy például egy könyvjegyzéken belül nem közömbös dolog pl. az, hogy milyen a természettudományok sorrendje az élettelentől az élőig és az alkalmazott természettudományokig, a fizika, kémia, biológia és orvostudomány egymás mellé sorolásában. Éppen igy az ismeretterjesztő irodalom értékeléséhez és annotálásához szükséges zsinórmértéket is csak a tudományok fejlődésének és mai állásának az ismeretéből lehet megszerezni. Tankönyvek és kézikönyvek, repertóriumok, áttekintések, kivonatok, bevezetések, vezérfonalak, összefoglaló vagy monografikus leirások és egyéb előadási formák példáin kell a hallgatóknak alaposan megismerni az ismeretterjesztő irodalom könyvismeretét, hogy ezeket a fogalmakat azután az annotációkban helyesen tudják alkalmazni. A könyvtárosképző könyvtárakban az annotáció-készitési gyakorlatok segitségére volnának a könyvtárosjelölteknek abban, hogy az ismeretterjesztő könyvek átfutásakor az előszót, tartalomjegyzéket, mutatókat és a felhasznált irodalomra való utalásokat is ki tudják értékelni. Minthogy gyakran a tudományos olvasás müvészetébe sem vezették még be őket, ajánljuk ehhez a témához Johannes Langfeldt alapvető fejtegetéseit.[13/]

Az ismeretterjesztő irodalom fölötti áttekintés közvetitésekor ne feledkezzünk meg saját hivatásunk szakirodalmának megismertetéséről sem. Ez ui. éppen a katalóguskészitési munkában tud visszatartani bennünket az elavult elméletbe és gyakorlatba való már emlitett visszasülyedéstől. .....

A cikkemben előadott valamennyi gondolat, amelyeknek részletkérdéseit helyszüke miatt gyakorlati példákon nem tudom megvilágitani, nem

13/ Langfeldt, Johannes: Vom wissenschaftlichen Lesen. /A tudományos olvasásról./ Volksbildung als Aufgabe. 1953. 130.laptól.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

akar valami tulzó "furor bibliographicus"-t elszabaditani. Lehet, hogy némelyik gondolatom utópisztikusan hangzik, mások meg nem találnak egyformán minden könyvtárra: a fontos csak az, hogy könyvtáros-társadalmunkban egy, az ügyet előbbrevivő tapasztalatcserét inditsanak el. Minthogy egyetlen könyvtár szemszögéből nézve csak hiányosan lehet a helyzetet áttekinteni, minden helyesbitésért és épitő birálatért igen hálás lennék.

Eredeti cim: Probleme der Katalogarbeit und der Annotierung.
Megjelent: Bücherei und Bildung, 1958. 5.sz. 234-248.lap.
OSzK.ford.sz.: 1955.

A TÁJÉKOZTATÁS KÉRDÉSEINEK TANULMÁNYOZÁSÁRA ALAKULT NEMZETKÖZI TÁRSASÁG

Tizenöt különböző nemzet mintegy ötven küldötte gyült össze az Unesco székházában, hogy két napon keresztül az Association Internationale des Recherches sur l'Information /A Tájékoztatás Kérdéseinek Tanulmányozására Alakult Nemzetközi Társaság/ megalakitásáról tanácskozzék.

..... Célja, hogy az egész világon elősegitse azokat a tudományos kutatásokat, amelyek a különböző tájékoztatási eszközök /sajtó, rádió, televizió, film/ problémáival foglalkoznak.

A szervezet tagjainak jegyzékében 200 intézmény és a tájékoztatási eszközökre vonatkozó kutatásokban szakértő ember neve szerepel 30 különböző országból.

Az alakuló közgyülés ..... jóváhagyta az alapszabályokat és az uj társaság programját. A tervek szerint különös figyelemmel fogják tanulmányozni a gyermekek tájékoztatásának kérdéseit, a hivatali titok megőrzésének problémáját a sajtóban, - vagyis az ujságiróknak azt a jogát, hogy hirforrásaikat ne fedjék fel. Ezenkivül a Társaság tervbe vette a kutatóintézetek jegyzékének összeállitását, a folyamatban lévő kutatási tervekre és a rendelkezésre álló bibliográfiákra vonatkozó adatok gyüjtését, továbbá terminológiai kérdések tanulmányozását.

Eredeti cim: Association Internationale des Recherches sur l'Information.
Megjelent: Bulletin de l'Unesco à l'intention des bibliothèques. 1958. 5-6.sz. 138.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Galvin, H. - Scranton, J.:

A KÖNYVTÁR FILMSZOLGÁLATÁNAK MEGSZERVEZÉSE

A közmüvelődési könyvtár filmszolgálata is egyik eszköze annak,hogy a könyvtár és a közösség együttmüködést fejthessen ki a nevelési célok érdekében. A filmek a könyvektől csak alakban különböznek, lényegükben véve azonban nem. A 16 mm-es hangos oktatófilm a közmüvelődési könyvtár filmszolgálatának legfontosabb eszköze; a diapozitiv és filmcsik a filmszolgálat további fontos kiegészitő része.

A filmszolgálat szervezése előtt ajánlatos átvizsgálni a helyi és a környékbeli filmtárak anyagát; csak ily módon kerülhető el ui. a felesleges duplum-anyag beszerzése. Azzal is tisztában kell lennünk, hogy milyen filmek állnak rendelkezésünkre a vallásos egyesületek, a nevelési intézmények, a kereskedelmi filmtárak, az üzleti vállalatok és a filmforgalmi hálózat birtokában.

Szomszédos könyvtárak a filmeket közösen is beszerezhetik és közösen is használhatják. Az igy beszerzett filmeket a filmforgalmi hálózatban résztvevő valamennyi könyvtár használatára központilag lehet elhelyezni, illetve ugy is el lehet járni, hogy a filmek csoportosan kerüljenek egyik könyvtárból a másikba.

Az illető közösség filmszükségletének megállapitása végett a nevelésügyi, müvelődésügyi, polgári, egyházi és üzleti csoportok képviselőivel meg kell vitatni, hogy milyen tárgykörökből van leginkább szükség filmekre.

Irányelvek

Költségvetés. Költségvetési keretre a személyzet, a berendezés, a felszerelés és a filmanyag költségeinek biztositásához van szükség. A személyzet létszámának megállapitásakor abból lehet kiindulnunk, hogy a könyvtár által kiszolgált minden 100 000 személyre egy-egy filmmel foglal-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kozó könyvtárost kell számitanunk. 2000 dollárba kerül a minimális alapberendezés: vetitőgépek a mozgófényképek, diapozitivok és filmcsikok vetitéséhez; vetitővásznak; filmtároló állványok; filmcsévélő és ragasztó berendezés és végül egyéb, vegyes berendezés és felszerelés.

A 16 mm-es hangosan beszélő film átlagos ára kb. 100 dollár. Nagyon helytelen próbálkozás lenne, ha a filmszolgálatot 25-nél kevesebb filmmel kezdenénk. A nagyobb könyvtáraknak arra kell törekedniök, hogy filmszolgálatuk megközelitően 100 filmmel induljon el. A költségvetési keretnek havonta legalább egy film beszerzését kell lehetővé tennie.

Személyzet. Szakképzett és kellő tapasztalattal biró könyvtáros, ha rendelkezik némi technikai érzékkel, megfelelő filmtárossá válhatik; segédkönyvtáros is kiképezhető erre a célra.

A kölcsönzés irányelvei. - A könyvtárnak a filmszolgálat megindulása előtt el kell döntenie, milyen elvek szerint kivánja a filmeket kikölcsönözni. Egyes könyvtárak csak csoportoknak, mások viszont egyes személyeknek is kölcsönöznek filmeket, bizonyára annak feltételezésével, hogy a filmeket ugyis csoportosan fogják felhasználni. Azt semmi esetre sem szabad megengedni, hogy a kölcsönvevő személy belépti-dijat szedhessen a filmek bemutatása alkalmával, mivel a filmeket dijmentesen vette ki a könyvtárból.

Általában a filmeket csak egy-egy napra szokták kölcsönözni. Arra vonatkozóan is kell - a könyvtár gyüjteményében meglévő filmek számától függően - szabályt felállitani, hogy egy-egy csoportnak egyszerre hány filmet lehet kölcsönadni. Az ilyen szabály olykor a filmek hosszát veheti tekintetbe. Egy óránál tovább tartó filmprogramot csak kivételes esetben szabad összeállitanunk. Azt is meg kell előre szabnunk, mennyi dijat kell a filmkárért fizetni. Általában lábakban+ szokták a filmkár diját megállapitani. Filmkár-biztositást is lehet esetleg valamelyik biztositó társasággal kötnünk. Ebben az esetben a kölcsönző a filmeket érhető mindennemü kár fejében filmenként 10-20 cent biztositási dijat fizet. Ha a filmeket postán kell a kölcsönvevőhöz eljuttatnunk, akkor előre le kell szögeznünk, hogy a postaköltség a kölcsönvevőt terheli.

Karbantartás és raktározás. - A filmet minden használat után meg kell vizsgálnunk, nem szenvedett-e valamilyen károsodást. Ebből a cél-

+ 1 láb = 30,48 cm.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ból jó filmcsévélő- és erős filmragasztó berendezésre van szükség. Bizonyos időszakonként, esetleg évenként, a filmeket meg kell tisztitanunk. A filmek raktározására szolgáló állványok szinte nélkülözhetetlenek. Legjobbak az olyan állványok, amelyeken a filmek függőleges helyzetben tárolhatók. Ha a levegő átlagos nedvességtartalma szokatlanul magas, illetve szokatlanul alacsony, akkor nedvesitett raktárállványokra van szükség. Ha viszont a könyvtár épületében önmüködő hőmérséklet- és nedvességszabályozó berendezés müködik, akkor a nedvességtartalom szabályozásáról már ugyis történik gondoskodás.

Berendezés. Többféle vetitőgépet és berendezést kell megvizsgálnunk, mielőtt döntenénk, hogy melyik látszik a legalkalmasabbnak céljainkra. .....

A könyvtár filmtárának minimális alapberendezése a következő: 16 mm-es hangosfilm-vetitő berendezés; 2 hüvely x 2 hüvely+ méretü diapozitiv és 35 mm-es filmcsik vetitésére alkalmas kombinált berendezés; három lábon nyugvó vetitővászon két vagy három méretben; ellenőrző asztal; 2000 láb hosszu filmtekercsek csévélésére alkalmas áttekercselő berendezés /az elektromos áttekercselő berendezéssel munka takaritható meg/; nagyteljesitményü, tartós filmragasztó-, simitó- és rovátkoló berendezés; nem mérgező hatásu filmtisztitó-berendezés; filmragasztó oldat; kis, 16 mm-es blank filmtekercs; fehér gyapot-kesztyük a filmek átvizsgálásához; tisztitószövet; 16 mm-es filmtekercselő dobok megfelelő /400, 800, 1200, 1600, 2000 láb/ méretben; megfelelő méretü filmtároló-dobozok; megfelelő méretü, postán történő szállitásra alkalmas papirdobozok; 400 és 2000 láb hosszu tekercsek elhelyezésére alkalmas filmtároló állványok; jó, futógörgőkre szerelt vetitőasztal; kombinált, fényáthatlan 3 1/2 x 4 1/2 hüv. diapozitiv vetitőkészülék; kardexszerü szekrény a filmek előjegyzésének nyilvántartására és a film adatait tartalmazó lap megőrzésére; kartotékszekrény a levelezés és a filmkatalógusok elhelyezésére; előjegyzési kártyák és értesitő ürlapok.

.....

A film előzetes leforgatása és elbirálása. A legtöbb filmet a megvétel előtt le kell forgatnunk. Az előzetes házi bemutatóra biráló bizottságot kell összeállitanunk; ennek tagjai lehetnek: két tisztviselő a könyvtár személyzetéből, két szakértő az illető tárgykör területéről és két személy a leendő kölcsönzők közül. Az előzetes bemutató után meg kell állapi-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tanunk, milyen értéket képviselhet számunkra az illető film; tartalmilag és költségek szempontjából össze kell vetnünk más hasonló tárgyu filmekkel, s csak ennek megtörténte után szabad döntenünk, melyik film lesz a megfelelőbb számunkra. .....

.....

A könyvtár filmnyilvántartási rendszeréhez legalább az alábbi négyféle ürlap szükséges:

1. Minden egyes filmhez egy-egy főnyilvántartó-lap. A lap 5 hüv. x 8 hüv. méretü s mindkét oldalon tizenkét 31 napos hónapra van felosztva; a dátumoknak negyedévenként való megismétlése megkönnyiti a főlap használatát; a lap felső szélén az év, alsó szélén pedig a film cime számára kell helyet hagynunk. A lapokat kardex-szerü nyilvántartási kartotékban kell betürendben rendeznünk. A nyilvántartási az igénybevétel napjának és órájának, továbbá a visszahozatal napjának és órájának feltüntetésével kell eszközölnünk.

2. Minden egyes filmhez egy-egy adatnyilvántartó-lap. Ennek a következő adatokat kell tartalmaznia: a film cime, az előállitó neve, a forgalombahozatal helye, a gyártás időpontja, a vétel időpontja, a film ára, a film anyagának fajtája, a film hossza, annak megjelölése, hogy szines vagy fehér-fekete-e a film, milyen korosztály számára való, milyen tárgyu; a végén tájékoztató annotációt is közöl. A kártya másik oldalán fel kell tüntetni, hogy hány láb hosszu részt kellett rajta pótolni, mennyi volt ennek a költsége; ide kerülnek a tisztitási adatok s egyéb, a film állapotára vonatkozó tájékoztatások. Ezt az adatnyilvántartó lapot a kardexszerü nyilvántartási kartotékban a nyilvántartó-lap fölé kell helyeznünk, hogy mindkettőt egyidőben láthassuk.

3. A kölcsönzők nyilvántartó lapja. Ennek az alábbi adatok számára kell rovatokat tartalmaznia: a film cime, a kikölcsönzés és visszaszolgáltatás kelte és órája, a filmet felhasználó csoport, illetve szervezet neve, cime, távbeszélő száma s a kölcsönző aláirása.

4. Jelentés a film bemutatásáról. Ennek egyrészt ugyanazokat az adatokat kell tartalmaznia, mint a filmkölcsönzők nyilvántartó lap-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

jának, - másrészt rovattal kell birnia annak feltüntetésére, hányszor került a film bemutatásra s milyen volt a jelenlévő közönségre gyakorolt általános hatása.

A filmek katalogizálása

A filmek katalogizálása ugyanazon elvek alapján történhetik, mint a könyvek katalogizálása. A szakozáshoz olyanféle rendszereket lehet felhasználni, mint amilyen a Dewey-féle tizedes osztályozás. A cimleirást tartalmazó kártya a főlap. A tárgyszavakkal ne takarékoskodjunk, mert a legtöbb filmet nemcsak egy, hanem több tárgyhoz is felhasználhatjuk. A katalóguscédulának a következő adatokat kell tartalmaznia: szakjelzet, a gyártás időpontja, az előállító neve, a forgalombahozatal helye, a film hossza, fajtája /16 mm, 35 mm, vagy diapozitiv/, hangos vagy néma, szines vagy fehér-fekete film-e, a hallgatóság müveltségének szinvonala, a film annotált tartalmi ismertetése s - ha ilyen is rendelkezésre áll - a film megvitatására szolgáló módszertani utmutató.

Abban az esetben, ha a cédulákat a könyvtár könyvkatalógusába soroljuk be, a szakjelzetet a "film" szóval kell kiegészitenünk. Az ilyen együttes könyv- és filmkatalógus megkönnyiti a könyveknek és filmeknek egymással való kapcsolatba hozását.

Nyomtatott katalógusok. A cédulakatalóguson kivül értékes szolgálatot tehet a nyomtatott katalógus is. Ennek a filmek betürendbe szedett jegyzékét kell tartalmaznia s az egyes filmekkel kapcsolatban ugyanolyan tájékoztatást kell nyujtania, mint a cimleirást tartalmazó főlapnak. Az ilyen nyomtatott katalógusnak a tárgymutató, a kölcsönzés irányelvei, a nyitvatartási órák, a filmvetitők és a filmek gondozására vonatkozó javaslatok lehetnek még értékes kiegészitő részei.

Tájékoztató katalógusok. A könyvtár filmtárában meg kell lenniök a filmkölcsönző vállalatok filmjegyzékeinek is, akár költségmentesen, akár bér ellenében történjék is a kölcsönzés az illető vállalatok részéről. Az ilyen katalógusok utján ui. könnyen megállapitható honnan kölcsönözhetők ki olyan filmek is, amelyek nem állnak a könyvtárban rendelkezésre. Sok kölcsönvevő szivesen viseli ui. a kölcsönzési bér terhét, ha az illető film felhasználható programjában.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A filmek felhasználása

A könyvtár filmtárosainak kitünő alkalmuk nyilik arra, hogy a filmek kikölcsönzőit felvilágositsák arról, melyek a legcélszerübb eljárások a filmek hasznositására. Sok kikölcsönző egyébként azt gondolhatná, hogy a "filmbemutatás" a programösszeállitás egyik legkönnyebb módja. Pedig ahhoz, hogy egy filmet gyümölcsözően felhasználhassunk, többek között, a következő előkészitő lépéseket kell megtennünk: a/ meg kell állapitanunk az összejövetel célját, illetve tárgyát; b/ ki kell választanunk a rendelkezésre álló filmek közül azt, amely legjobban megfelel célunknak; ez ugy történik, hogy áttanulmányozzuk a filmszemléket és ismertetéseket, a nyomtatott filmleirások utján kiválasztott filmet előzetesen megtekintjük, s jegyzeteket készitünk a filmbemutatót követő vita számára; c/ a könyvtár filmtárában a lehető legkorábban elő kell jegyeznünk a filmet; d/ mielőtt a meghivott csoport megérkeznék, a vetitést végző személynek fel kell szerelnie a vetitőberendezést, a hangosan beszélőt és a vetitővásznat; ellenőrizni kell a fókuszt és a hangot; el kell rendeznie a székeket és be kell állitania a szellőztető berendezést; e/ a müsor kezdetekor az elnöklő személynek ismertetnie kell az összejövetel célját,ki kell fejtenie, milyen vonatkozásban fog a film a kitüzött tárggyal kapcsolatban gondolatokat kelteni és tájékoztatást adni; f/ a film bemutatása után az elnöknek vitát kell inditania a filmről és az összejövetel tárgyáról; g/ az összejövetel elnökének fel kell készülnie arra, hogy a vita eredményeként elhangzó javaslatokat a csoport számára hasznositsa.

Eredeti cim:	Organization of a library film service.
Megjelent:	Unesco Bulletin for Libraries. 1957. 11/12.sz. 267-270.lap.
OSzK.ford.sz.:	1927.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Samain, J.:

F I L M O R E X

EGY UJ ELEKTRONIKUS KERESŐBERENDEZÉS A TÁJÉKOZTATÁS ÉS A DOKUMENTÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN

1. Bevezetés

Az emberi gondolkodás lényegében gondolattársitáson alapszik; ez értelem mindig arra törekszik, hogy a benyomások sokaságából adódó fogalmi jegyeket felfogja, hogy azután meghatározott szempontok szerint különböző kategóriákba sorozza őket. Ezek a társitások, csoportositások és felosztások bizonyos hasonlóságokat és kölcsönös vonatkozásokat mutatnak, amelyek uj képzetekhez, néha zseniális felfedezésekhez vezetnek.

A világ azonban egyre bonyolultabbá válik. Tulságosan nagy sullyal nehezedik ránk az emberi ismeretek és tudás nagy tömege, sokfélesége és bonyolultsága. Hogy ez mennyire igy van, meggyőződhetünk róla, ha csak egy pillantást vetünk arra az óriási mennyiségü dokumentumra, amely különböző formákban naponta egyre nagyobb tömegben halmozódik fel a könyvtárakban, kutatóintézetekben, hivatalokban, ipari és kereskedelmi vállalatokban. Lehetetlen a tájékoztató anyagot minden részletében áttekinteni, csoportositani és tetszés szerint rendezni. Lehetetlen egy probléma megoldásának teljes anyagát ujra megtalálni és összesiteni.

Önmüködő eszközökhöz kell folyamodnunk, hogy ezek az alapvető értelmi munkák elvégezhetők legyenek. Az itt ismertetett filmorex rendszer ezt a problémát oldja meg. Ez a rendszer lényegében különleges kivitelü filmkártya elektronikus kiértékelésén alapszik. Lehetővé teszi a tájékoztatási anyagnak bizonyos szempontok, problémák vagy összefüggések szerinti önmüködő osztályozását és kiválogatását.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tegyük fel például, hogy müanyagoknak a fémek korróziójára gyakorolt hatását kell megállapitanunk.

Elegendő a gépet a következő három fogalomra beállitani: "müanyagok", "korrózió", "fém"; néhány perc mulva összegyüjtve és leirva megkapjuk az összes "lelőhelyek"-et.

A filmorex rendszert 1954 óta alkalmazzák különböző francia dokumentációs központokban, különösen pedig a párizsi Országos Tudományos Kutatási Központban /Centre National de la Recherche Scientifique/.

A következőkben röviden leirjuk és két szempontból részletesebben ismertetjük ezt a rendszert. Ismertetjük egyrészt a tájékoztatási anyagnak filmkártyákra való felvételét, másrészt a filmkártyák besorolását és kiválogatását. Végül a rendszer alkalmazásából néhány következtetést vonunk le.

2. A filmorex rendszer általános leirása

A filmorex rendszer azon az elven alapszik, hogy a dokumentumok jellemző tulajdonságaik és fogalmi jegyeik alapján fényérzékeny filmkártyákon nyilvántarthatók. Ezek a filmkártyák minden külön osztályozás nélkül bármikor kiválogathatók és egy-egy tulajdonságra, fogalomra vagy valamely kitüzött feladatra vonatkozó összes filmkártyák kikereshetők és elkülönithetők.

Minden dokumentum, vagyis gyakorlatilag minden tájékoztatási adat, esemény, eszme stb. bizonyos számu elemet, jellemző tulajdonságot és tényt tartalmaz, amelyeket "koordináták"-nak nevezhetnénk s amelyek segitségével az emberi gondolkodás és képzelő erő a dokumentumokat osztályozhatja. Egy történeti eseményt például meghatároz az időpont és a színhely, valamint azok a személyek és körök, akiket és amiket ez az esemény érintett.

Egy kémiai vegyületet meghatároznak alkotó elemei, továbbá funkciói, fizikai, kémiai és biológiai tulajdonságai, valamint ipari és gyógyászati felhasználása. Egy orvosi megfigyelés foglalkozik a tünetekkel, a betegség okaival, bizonyos anatómiai elváltozásokkal, gyógyszerekkel, stb.

Mindezek a tájékoztatási adatok, ismérvek és tulajdonságok döntő jelentőségüek, minthogy ezek a kiválogatás alapját jelentő "koordináták".

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A filmorexnek az a rendeltetése, hogy a filmkártyákon nemcsak a tájékoztatási adatokat, hanem a hozzájuk tartozó koordinátákat is nyilvántartsa, mégpedig oly módon, hogy elektronikusan kiértékelhetők legyenek s osztályozásuk és kiválogatásuk önműködő módon menhessen végbe.

Vegyünk például egy dokumentumot a "Thérapie" /Gyógyászat/ c. folyóiratból /1952:2.sz. 97.l./; címe: "Első klinikai megfigyelések kémiai reakció-közvetitők /acetilkolin, hisztamin, adrenalin/ alkalmazásáról bizonyos tüdőbetegségek /mellkártyagyulladás, s különösen tüdőgyulladás/ kezelésénél." Ezt a dokumentumot, ... filmorex kártyán tartják nyilván.

A filmorex kártya 60 x 35 mm méretü. Két egyenlő nagyságu A és B részre van felosztva. Jobb felén /A/ van a dokumentum sorszámának, címének, lelőhelyének és tartalmi ismertetésének mikrofilm-felvétele. A filmnek ezen a felén mikrofotografikus uton két teljes lapnyi /gépirásos, nyomtatott vagy kéziratos/ szöveget lehet elhelyezni, - esetleg ábrákkal, táblázatokkal, vagy rajzokkal együtt. A film bal felén /B/ vannak a dokumentum koordinátái, vagyis a kód; rajta vannak pl.

1. Egyrészt azok a dokumentumra vonatkozó alapfogalmak és ismérvek, amelyek már a címből vagy a szöveg összefüggéséből adódnak:

kémiai reakció-közvetitők
acetilkolin
hisztamin
adrenalin
intrapleurális alkalmazás
gyógyitás /terápia/
tüdő
mellhártyagyulladás
tüdőgyulladás;

2. Másrészt a dokumentum bibliográfiai adatai:

sorszám: 12 029
a dokumentum fajtája: ujságcikk
a dokumentum jellege: szerzős cikk
megjelenés éve: 1952
a dokumentum nyelve: francia.

Mindegyik koordinátát /alapfogalmat, valamint bibliográfiai adatot/ 5-jegyü kulcsszám jelképez, amelyet a B zóna 20 egymással párhuzamos kód-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sorának valamelyike ábrázol. A "kémiai reakció-közvetitő" fogalmát például, amelyet az 56 787 szám jelöl, az első sorban ábrázolták, az "acetilkolin fogalmát /38 218/ a második sorban, a "hisztamin" fogalmát /39 114/ a harmadikban stb. Természetesen tetszés szerint más sorrend is választható, minthogy a mindenkori kulcsfogalom nincs sorhoz kötve. A B zónának minden egyes sora öt egyenlő csoportra oszlik s minden csoport 5-5 kis négyzetet foglal magában. Minden 5-ös csoportban 2-2 négyzetet fényképészeti uton be lehet feketiteni, 3 négyzet azonban mindig átlátszó marad.

Minthogy a két fekete és a három átlátszó négyzet egymáshoz viszonyitott helyzetéből tiz különböző kombináció adódik, minden egyes csoportban egy egyjegyü számot lehet ábrázolni nullától kilencig és ezt folytatva, minden egyes kulcssorban /ötös csoportonként/ 5-jegyü szám ábrázolható nullától 99 999-ig; ez az un. kulcsszám. Minthogy a filmkártya B zónáján 20 kulcssor van, 20 különböző, 5-jegyü kulcsszámot, vagyis 20 különböző fogalmat lehet rajta nyilvántartani.

Ha egy 5-jegyü szám egy fogalomnak a jelzetelésére nem elég, két egymás után következő sor is egybekapcsolható, s ezáltal egy kilencjegyü szám áll rendelkezésünkre.

A filmorex kártyát a többivel tetszés szerint összerakva is tárolhatjuk. De mindig megvan a lehetőség, hogy adott pillanatban azonnal előkeressük az elektronikus szelektor segitségével, ha a dokumentum, bármelyik kulcsfogalma révén, adalékot jelent valamely kitüzött feladat megoldásához. Példánknál maradva, automatikusan előkerül a filmkártya a következő feladatokkal kapcsolatban:

"Kémiai reakció-közvetitők hatása a tüdőre"
"Hisztamin felhasználása intrapleurális alkalmazásnál"
"Mellhártyagyulladás kezelése hisztaminnal"
"Franciaországban 1952-ben megjelent és a kémiai reakció-közvetitőket tárgyaló kiadványok" stb.

3. A filmorex kártya előállitása

A filmorex kártyák a felvevő készülék és a különleges lyukasztógép segitségével nagyon könnyen előállithatók. A fényképezőgép olyan filmfelvevő készülék, amelyik 30 m-es tekercsekben használ 35 mm-es perforálatlan filmet.

Két lencséje van. Ezek ugy kapcsolódnak egymáshoz, hogy a dokumentum szövege és a dokumentumot kifejező fogalmak kódjával lyukasztott lap, a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kulcs-sablon, egyidejüleg felvehetők.

Az eljárás igen egyszerü: a lyukasztó billentyüzetének segitségével a dokumentum számait kilyukasztják a kulcs-sablonon. A kész kulcs-sablonokat a külön e célra szolgáló repro-asztalra helyezik. Külön repro-asztalra kerül a lefényképezendő dokumentum szövege. Ezután gombnyomásra elkészül a felvétel, amivel a készülő filmorex kártya valamennyi elemét a filmen rögzitik. Ugyanarról a dokumentumról tetszőleges számu film-kártya készithető. Csak a nyomógombot kell ujra és ujra müködésbe hozni.

Miután a 30 m-es filmtekercset végig megvilágitották, az ismert módon és a szokásos eljárással előhivják. Ezután a különleges vágógép-pel 60 mm hosszuságu kártyákra vágják szét.

4. A filmorex kártyák kiválogatása és rendezése

A jelzések alapján a filmorex kártyákat a filmorex szelektor /válogató/ segitségével rostálhatjuk és rendezhetjük. A szelektor másod-percenként 4000 jelzetet tud összegyüjteni és a következő feladatokat képes megoldani:

1. Az összes filmkártyák közül ki tudja emelni mindazokat, amelyek egy vagy több kulcs-fogalomra vonatkoznak, például mindazokat a kártyákat, amelyek a hisztaminnak a tüdőgyulladásnál kifejtett hatásáról szóló franciaországi kiadványokat dolgozzák fel.

Elegendő, ha a szétválogatandó kártyákat betesszük a szelektorba és az utóbbit beállitjuk a "hisztamin", "tüdőgyulladás" és "Franciaország" fogalmakra. A szelektor automatikusan kiválogatja az e kérdésekre válaszoló filmkártyákat és ezeket a válasz-rekeszbe juttatja.

2. Az összes kész filmorex kártyák bizonyos meghatározott szempontok, például kelet, sorszám stb. szerinti rendezése. A szelektort beállitják erre a szempontra. A szelektor megfelelő járatása után a kártyák végül a kivánt szempontok szerint rendeződnek.

Sematikusan ábrázolva, a szelektor kb. a következőképpen müködik: Az átrostálandó kártyákat beteszik az adagolóba; a szelektor müködtetése folytán ezek sorra rákerülnek /percenként 600 kártya/ egy elektronikus kereső-küszöbre, amely fotoelektromos uton kitapintja az átlátszó és fekete négyzetek keresett kombinációját. Valahányszor a szelektor beállitása és a kombináció egyeznek, áramlökés jön létre, amely elektro-mágnest müködtet; ez viszont egy könnyen mozgó tolattyu segitségével a kár-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tyát a válaszrekeszbe juttatja. A "vak" kártyák gyüjtőrekeszbe kerülnek.

A szelektort egyidejüleg 4 különböző fogalomra lehet beállitani. A kapcsoló asztalon ennek a 4 fogalomnak az összes lehetséges kombinációját elő lehet állitani. Például ki lehet válogatni mindazokat a kártyákat, amelyek: az A, B, C, D fogalmak /pl. penicillin, sztreptomicin, aureomici terramicin/ valamelyikét érintik;

vagy: egyidejüleg mind a négy /A, B, C, D/ fogalmat,

vagy: csak az A és B, vagy C és D stb. fogalmakat,

vagy: az A és B fogalmat érintik, ha ezek két egymás után következő sorban vannak.

Az elektronikus keresőküszöb egyetlen átfutásban áttekinti az összes kulcssorok fekete és átlátszó négyzeteinek összes lehetséges kombinációit és a keresett kártyákat kidobja.

Ebből az következik, hogy valamely kártyát a kulcsszámoknak a kulcssorokon való elhelyezkedésétől függetlenül is meg lehet találni.

Az elektronikus kereső-küszöb a "kialvási" /"black-out" elv szerint dolgozik. A kereső folyamatot ráirányitja egy vezérlő rácsra /lyukkártyára/ amelynek mintázata a keresett kulcsfogalom fekete és fehér négyzeteinek negativját mutatja.

Könnyen megérthető, hogy a normálisan megvilágitott kereső-küszöbben akkor nincs világosság, ha a beléhelyezett kereső-rács megegyezik /egybevág/ az átvonuló kártyák keresett kulcsfogalmával. Ebben a pillanatban erősitőn keresztül áramlökést kap egy relé, amely az elágazó tolattyut a válogatás érdekében müködésbe hozza.

Az elektronikus berendezés nehézségei természetesen a kulcs-négyzetek kis méreteiben, a kereső-küszöbön átfutó kártyák nagy gyorsaságában, végül a filmek egymástól eltérő átlátszóságában rejlenek. Ezért az elvi kapcsolásban és a kivitelezésben megfelelő toleranciáról kellett gondoskodni, hogy az emlitett zavaró tényezők kiküszöbölhetők legyenek. Ez a cél egyszerü, de jól stabilizált kapcsolás alkalmazásával elegendő biztonsággal elérhető. Minden egyes kereső-pálya fotocellával, erősitővel és tiratronnal van felszerelve; utóbbi közvetlenül egy érzékeny relét vezérel, amely a maga részéről a kapcsolószekrényen keresztül a válogató tolattyu elektromágneseit szólaltatja meg.

A szelektornak jelenleg 4 kereső-pályája van. E szám nagyobb nehézség nélkül növelhető. Az egyes kereső-pályák egymás mellett helyez-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kednek el és az optikai résszel ugy vannak összekapcsolva, hogy helyszükségletük minimális.

A puszta válogatás mellett a kereső-pályák számolni is tudnak, sőt adott esetben terjedelmesebb számtani müveletre is képesek. Igy például automatikus uton meg lehet számolni azokat a kártyákat, amelyek egy bizonyos fogalmat tartalmaznak.

5. A filmorex kártyák kiértékelése

A besorolt, valamint a szelektor által kiválogatott kártyákat a kezelő mikrofilm-leolvasó segitségével közvetlenül ki tudja értékelni. Szükség esetén a kártyák szövegrészét filmre vagy fényképező papirra lehet lemásolni vagy akár nagyitást is lehet róla készitení. Ily módon a tájékoztatási anyag minden elemét tetszés szerinti ideig, áttekinthető, és könnyen feldolgozható formában lehet őrizni.

A filmorex kártyák rendezése

Elvben a kártyákat rendezetlenül is lehet raktározni. A szelektor segitségével mindenkor lehetséges valamilyen szempont szerinti rendezésük vagy pedig azoknak a kikeresése, amelyek egy adott problémára vonatkozóan választ tartalmaznak.

Ha azonban terjedelmesebb dokumentációról van szó, akkor a kártyák tömege igen gyorsan növekszik. Ekkor a legszükebb területre szoritkozó keresés is szükségessé teszi, hogy az összes kártyákat átfuttassuk a szelektoron, ami adott esetben nem kivánatos időpocsékolással jár. Ezért ilyen esetben kivánatos, hogy a kártyákat előzetesen rendezzük és kezdettől fogva tárgy szerint osszuk be. Ehhez elegendő, ha minden dokumentumról annyi kártyát készitünk, ahány fő fogalmat tartalmaz. Ezeknek a fő fogalmaknak megfelelően történik a beosztás a szelekciós csoportokba. A későbbi szelektálás sokkal gyorsabban megy végbe, mert csak bizonyos csoportokra kell az anyagot előrendezni; e csoportok legfeljebb 2-3 ezer kártyát tartalmaznak.

\+ + + +

Összefoglalva megállapithatjuk, hogy a filmorex rendszer intellektuális feladatok és szellemi munka keretében a modern követelményeknek megfelelő segédeszköz. Lehetővé teszi a sok fogalmat magába záró tájékoztatási anyag tárolását, tetszés szerinti rendezését, valamint kiván-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ság szerinti felkutatását.

Kétségtelenül velejár bizonyos önkényesség és merevség, amely onnan ered, hogy maga az irásmü, de a meghatározás és a felhasznált kifejezésmód is sokoldalu és többértelmü.

A filmorex sohasem fogja helyettesiteni az emberi gondolkozást, nem kelhet versenyre az értelem rendkivüli rugalmasságával.

Ezzel szemben fáradság nélkül és ésszerüen átveszi a filmorex az összes előkészitő, előrendező munkákat, tehermentesiti a szellemi tevékenységet, gyorsan és önmüködően rendelkezésre bocsátja mindazokat az adatokat, amelyek az emberi értelmet képessé teszik egy feladat megoldására és amelyeket az ember a legnagyobb erőfeszitéssel sem lenne képes megtalálni és összerakni.

A filmorex ezen felül bizonyos gyakorlati előnyökkel is rendelkezik, amelyek révén a dokumentációnak egyik értékes szervezési eszköze:

1. A filmorex kártyák különösképpen ellenállóak; e tekintetben jelentős fölényben vannak a papir- és lyukkártyák fölött. Élettartamuk majdnem korlátlan; a szelektoron sok ezerszer átmehetnek anélkül, hogy megsérülnének.

2. A kártyák kis alakuak /60 x 35 mm/ s ennek ellenére a tájékoztatási anyag nagy tömegét bocsájtják rendelkezésre. Egy köbméter átmérőjü raktári szekrény, ha az összes közöket kihasználjuk, 1 millió filmorex kártyát magába tud fogadni. Ez a körülmény jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a dokumentátor munkáját, idő- és térveszteségét csökkentse.

3. A filmorex kártyák előállitása egyszerü és csaknem teljesen önmüködő. Kis számu személyzetet és mérsékelt szaktudást igényel. Mindent fényképészeti uton végeznek, a kézzel végzett másoló és leiró munkák és az ezekkel járó hibaforrások kiküszöbölhetők.

4. A válogatás gyorsasága igen jelentős, az előrendezés alapján néhány percen belül több millió kártyát biztonságosan át lehet válogatni.

.....

A filmorex ..... gyakorlati, céltudatos és gazdaságos módon egyengeti a kutató és az olvasó utját a szakirodalom rengetegében.

Eredeti cim:	Eine neue Technik elektronischer Recherche für Information und Dokumentation.
Megjelent:	Nachrichten für Dokumentation, 1958. 1.sz. 35-40.l.
OSzK.ford.sz.:	1974.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Janni, N. - Verdini, S.:

MECHANOGRÁFIA ALKALMAZÁSA AZ OLASZ KÖNYVTÁRAK KÖZPONTI KATALÓGUSÁBAN

Az olasz könyvtárak valamennyi katalóguscéduláját magában foglaló központi katalógus felállításához feltétlen szükség van egyfelől arra, hogy a gazdag bibliográfiát képviselő cédulák hiánytalanul rendelkezésünkre álljanak, másfelől pedig arra, hogy a hibátlan címleirású katalóguscédulák bizonyos szabályozó elv szerint legyenek betürendben elrendezve.

Jól ismert dolog, hogy milyen állapotban vannak az olasz katalógusok: történelmi okokból és eredetükből kifolyólag a legrégebbi katalóguscédulák sem nem elég egyöntetüek, sem nem eléggé rendezettek ahhoz, hogy ilyen célra fel lehetne őket használni.

Éppen ezért a Központi Katalógus szerkesztősége jelenleg az anyag teljes felülvizsgálását végzi, mégpedig nemcsak Rómában, hanem egyidejüleg a firenzei, milánói és nápolyi nemzeti könyvtárakban, az olasz kulturának ezekben a reprezentativ központjaiban is.

Másrészt sürgős feladatnak tünt, tájékoztatási célokra egy olyan központi katalógus összeállitásának a megkezdése, amely a legkorszerübb és legtökéletesebb cédulák tekintetében a római Nemzeti Könyvtár, valamint Róma hét állami könyvtárának központi katalógusát szolgáltatná.

Ez az első római katalógus-mag az alapja a Központi Katalógusnak. Ebbe kerülnek majd bele lassacskán azok az uj katalóguscédulák, amelyeket az ilyen szempontból tekintetbe jövő könyvtárakban jelenleg folyamatban lévő katalógusfelülvizsgálat során készitenek, a továbbiakban pedig a fentemlitett többi központ és fokozatosan valamennyi állami könyvtár cédulái.

Ennek az anyagnak mielőbbi összegyüjtésére a különböző sokszorositó eljárások közül a Remington Rand-féle mechanográfiai rendszert választották.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Remington Rand rendszerü sokszorositó eljárás alkalmazásának megkezdése előtt a rendszer különleges követelményei miatt át kell azonban nézni a katalóguscédulákat. Először tehát előzetes revizionak vetik alá őket; ez főként a következő mozzanatokból áll: a hiányzó adatokkal való kiegészités, a nyilvánvalóan hibás cimleirások kijavitása, a katalógus ujból való összeállitása, tehát végeredményben mindannak a munkának elvégzése, amely csak szükségesnek mutatkozhatik egy katalógus megfelelő szerkesztéséhez. Ez az ellenőrzés és kutatás, amelyet a Központi Katalógus személyzete maga végez, nagymértékben késlelteti a munka előrehaladását. Mégsem lehet mellőzni a munkának ezt a szakaszát, mert nyilvánvaló, hogy szükség van rá.

A cimleirás adatainak a Remington Rand-féle sokszorositó cédulákra való áttétele abból áll, hogy a különböző katalógusok céduláinak adatait perforáció segitségével a Powers-cédulákra irják át; ezeknek a cédulaknak 90 kockája, illetve rovata van; ezekből 60-at a cimleirási, 30-at pedig a sokszorositó müveleteknek tartanak fenn; minden kockára egy betüt vagy számot lehet belyukgatni. Mivel minden egyes Powers-cédula összesen 60 betüt kitevő szavakat tartalmazhat, minden egyes cimleirási kategóriára külön cédulatipust állapitottak meg. Igy az 1-es tipusu cédula a szakjelzet, a 3-as tipusu cédula a mü cimének átirására szolgál, az 5-ös tipusu cédula a megjelenési adatokat tartalmazza, a 7-es tipusu pedig a könyvtárak kulcsszámait foglalja magában.

A szakjelzetet a különböző katalógusokból veszik, módositások fenntartásával; ha a szakjelzet a különböző könyvtárakban különböző alakban szerepel, a legszabatosabbat állitják össze belőlük.

A cim átirásakor csak azokat a részeket hagyják el, amelyek nem okvetlenül szükségesek a mü azonositásához.

A megjelenési adatok az 1850 után megjelent müveknél a kiadás helyét és a kiadót, az 1850 előtti munkáknál pedig a nyomtatás helyét és a nyomdász nevét foglalják magukban, továbbá a mü alakját, a lapszámot, a táblázatokat és a kiadás évét. Az adatoknak ezt a korlátozását az tette szükségessé, hogy a megjelenési adatokat egyetlen Powers-cédulára kell bejelölni.

A könyvtárakat jelölő kulcsszámok két elemből, mégpedig egy számjelből és egy betüjelből állnak. Az első a területet, a második az illető területen lévő könyvtárat jelöli. A 7-es tipusu cédulát ugy tervezték meg

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

hogy 51 könyvtár kulcsszámát lehet rajta bejelölni. Egy-egy mü valamennyi céduláját az un. kód-szám alatt egyesitik; ez a szám ismétlődik a müről készült valamennyi Powers-cédulán.

A cimleirási adatokat tehát az eredeti katalóguscédulákról készitik, a Powers-cédulákba való belyukasztás utján; ezek a kártyák könyvtáranként más és más szinüek. A belyukasztás megtörténtével a cédulák megfejtése következik, vagyis a lyukak fölé áttételező géppel fölirják a megfelelő betüket. Majd a kártyákról a tabulátor-géppel összefüggő lapokra jegyzéseket huznak le.

Miután minden egyes mü adatait összeolvasták az eredeti katalóguscédula adataival, a betüszerinti elrendezés következik. Ezt a müveletet egy válogató-osztályozó gép végzi, amely a kódszámok szerint rendezi a cédulákat, óránként 48 ezer darabot feldolgozó sebességgel.

A válogatógép a cédulákat egyaránt el tudja rendezni mind betü-,mind számrend szerint. A gép betürendje azonban nem egyezik a betürendes katalógusban megkivánt logikus renddel. Igy például a gép, ha szerzőkről van szó, Rossi Doria Gastone-t Rossi Dario és Rossi Fernando közé osztaná be, - a cimek esetében pedig Dante Commediá-ja megelőzné a Convivio-t és a De Monarchia-t, ahelyett, hogy a Divina Commedia-sorozatba kerülne. Ennek következtében a számrend szerinti rendezéshez kell folyamodnunk.

A római Nemzeti Könyvtár céduláit - mivel ezt a könyvtárat tekintik alapkönyvtárnak, - a munkálatok megindulásától kezdve növekvő kódszámokkal látják el; ezek segitségével megállapitható a mü pontos helye a betürendes katalógusban. E számok között bizonyos hézagot hagynak, hogy ily módon betoldások váljanak később lehetővé. Amikor a különböző könyvtárak különböző cédulacsoportjainak egyesitésére kerül sor, vagyis, amikor más könyvtárak müveit kell az alapkatalógusba betoldani, ezeknek a müveknek közbeneső számot adnak, amely megőrzi a betürendet és amely egyuttal ezeknek a müveknek a helyét is meghatározza az egyesitett, központi katalógusban.

A római központi katalógus az A-betü feldolgozása után, amely 1956 juniusában ért véget, valamennyi B betüs cédula egyeztetésének megtörténtével, jelenleg a nyolc római állami könyvtár állományának összeolvasztásán dolgozik.

Befejezésül megemlithetjük, hogy a B-betüs cédulák száma a munka végeztével kb. 120 ezerre fog rugni. Ez tekintélyes számnak mondható, ha

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

meggondoljuk, hogy itt nemcsak a cédulák tulajdonképpeni egyesitéséről van szó, ami valójában a Központ egyetlen feladata, hanem főleg a bibliográfiai anyag /cimleirások/ átdolgozásáról.

Amikor majd a római könyvtárak katalógusainak egyesitése megtörtént, a Központi Katalógus magában fogja foglalni azokat a firenzei müveket, amelyek nincsenek meg Rómában; azoknak a müveknek esetében pedig, amelyek itt is megtalálhatók - s ugyanez az eset forog fenn a többi római könyvtárral kapcsolatban is - egyszerüen rávezetik a könyvtár kulcsszámát a cédula másodpéldányára. Ugyanigy járnak majd el a nápolyi és milánói könyvtárak esetében, amelyek Közép-, Dél- és Észak-Olaszország legfontosabb központjai. Ha ily módon egyszer sikerült megteremteni a katalógus magját, sorban beleolvadnak majd a kevésbé fontos könyvtárak, elsődleges szereppel elsősorban a szakkönyvtárak.

A gép által készitett jelenlegi jegyzékek természetesen nem végleges jellegüek, minthogy ezek csupán munka- és tájékoztató eszközöknek tekinthetők. A befejező müvelet a Központi Cimjegyzék kiadása lesz kötetekben vagy nemzetközi méretü cédulákon, amelyeket a tabulátor-gép szintén elő tud állitani.

Eredeti cim:	La mécanographie appliquée au catalogue collectif des bibliothèques italiennes.
Megjelent:	Revue de la Documentation, 1958. 2.sz. 50-53.lap.
OSzK.ford.sz.:	1960.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

S Z E M L E

Ruhl, H.:

SVÉDORSZÁGI BENYOMÁSOK

A Könyvtári Figyelő 1958. évi 7. számának 55. lapján kezdődő cikk folytatása és befejező része.

/Szerkesztőség/

.....

Katalógusok és olvasói bibliográfiák

A svéd osztályozási rendszert minden közművelődési könyvtárban használják, a katalogizálás szabályai is mindenütt azonosak. Csaknem valamennyi könyvtárban van egy szakkatalógus és egy un. "ordbokskatalog" /szótárkatalógus/, ami a szerzői betűrendes, a tárgyszó- és a címszókatalógus kombinációja. Ennek a két nagy céduláskatalógusnak a segítségével az olvasó megtalálhatja a könyvet szerző, tárgy, cím és földrajzi terület szerint. Meg kell jegyeznünk, hogy a katalóguscédulák ninsenek annotálva. Csaknem minden könyvtárban találunk képszerű ábrázolásokat és irásos utmutatásokat arra vonatkozólag, hogyan kell használni a katalógusokat. /"Ut a könyvhöz"/. Ezeket a segédeszközöket, éppen ugy, mint a legtöbb nyomtatott katalóguscédulát a Lund-i Bibliothekatjänst /"Könyvtárszolgálat"/ állitja elő központilag valamennyi közművelődési könyvtár számára. A szakkatalógus és a szótárkatalógus a szabadpolc-rendszer szive. A katalógusszekrényeket gyakran ugy helyezik el, hogy az olvasó kénytelen mellettük elhaladni, mielőtt a könyvállványokhoz jut. .....

A két fő katalóguson kivül vannak nyomtatott, kötet formája olvasói katalógusok is. Első helyen kell emlitenünk az uj beszerzések jegyzékét. A Stockholmi Városi Könyvtár például ötévesjegyzéket adott ki uj beszerzéseiről /566 lapon!/, ezt a szótárkatalógus mintájára állitotta össze. Ezenkivül a következő katalógusokat tette közzé: Idegennyelvű szépirodalom; Képzőművészetek - Zene és szinház; Irodalomtudomány. Mindezeket a katalógusokat az olvasók megvásárolhatják és a kölcsönzési for-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

galomban a többi könyvtárak is használhatják. A Malmö-i Városi Könyvtárban mutattak nekünk egy központi cédulakatalógust a város valamennyi könyvtárában /az üzemieket is beleértve/ található müszaki irodalomról; ez a katalógus a kölcsönzési forgalom szolgálatában áll és a Malmöben fellelhető müszaki szakirodalom maximális kihasználását segiti elő. A Malmöi Városi Könyvtár ..... évenként kiadja a megjelent helyismereti irodalom bibliográfiáját. Kidolgoz valamennyi svéd közmüvelődési könyvtár számára egy "Községi irodalomszolgálat" c. kiadványt, amely a városi és községi közigazgatás tagjait érdeklő folyóiratcikkekre hivja fel a figyelmet. Ennek a hatóságok számára végzett különleges szolgálatnak kettős célja van: támogatni a közigazgatást az irodalmi anyagról való gondoskodással és felkelteni a közigazgatási tisztviselők érdeklődését a könyvtárak lehetőségei iránt.

A Malmöi Városi Könyvtár sok olvasói ajánló könyvjegyzéket is kiad /pl. a müvészet- és müvelődéstörténet területéről/. Västerås-ban találtunk egy-egy Schumann- és Mozart-bibliográfiát, a Göteborg-i Guldheden Könyvtárban egy detektivregény-jegyzéket, Halmstadban egy "Látta már?" c. áttekintést /a filmre és szinházra vonatkozó könyvekről/, "Hallotta már?" c. jegyzéket /az irodalmi és az időszerü rádióközvetitésekre vonatkozó könyvekről/, "Olvasta már?" cimü jegyzéket/az uj beszerzésekről, aktuális témákat tárgyaló könyvekről/.

Nagyobb közmüvelődési könyvtárak olvasótermeiben és helyiségeiben találhatunk brosura alakban készült szépirodalmi könyvekre vonatkozó könyvismertetés-gyüjteményeket, továbbá a "Bibliotheksdienst" által kiadott folyóirat- és napilap cikkjegyzéket. A folyóirat-repertóriumban, amely évenként kétszer, 450 példányban jelenik meg, 300 folyóiratot dolgoznak fel. A napilap-repertórium, amely évenként tizenegyszer jelenik meg és 350 könyvtár fizet rá elő, 73 svéd napilapot ölel fel. A szakszerint rendezett annotációk csak a müvelődés, a közgazdaság és az irodalom területére szoritkoznak. A nyilvántartott folyóirat-cikkeket a Lund-i Egyetemi Könyvtár gyüjti; onnan lehet őket kölcsönvenni.-Néhány könyvtárnak betürendes és szakrendes jegyzéke van a könyvtárban lévő folyóiratokról és ujságokról, - kis, praktikus, összecsukható fémtábla-alakban; e táblák a falra vannak rögzitve.

Az ifjuságí- és gyermekosztályoknak is van szakkatalógusuk és szótárkatalógusok, cédula alakban. Ezeket a kis olvasók buzgón használják.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Különleges szerepük van ezeken az osztályokon a könyvállományokra függesztett "Tarka katalógus"-oknak, amelyekbe védőborítékokat ragasztanak pl. /Mesék és mondák; Sportkönyvek; Földrajz; Történelem; Költemények/. Gyakran a falinaptár formájában állitják őket elő. A német "Illusztrált gyermekbibliográfiá"-kat B. Hjelmquist könyvtári tanácsadó mintaszerünek és Svédországban is követésre méltónak találta.

Egyes központi könyvtárak, mindenekelőtt pedig a Lund-i "Bibliothekstjänst" sok kisebb nyomtatott bibliográfiát és könyvjegyzéket állit elő és oszt szét a könyvtárak közt. A mi értelmezésünk szerinti ajánló bibliográfiák azonban éppen ugy hiányoznak, mint a szakirodalom annotált szakkatalógusai. Ez nem véletlen; a könyvtári munka polgári-liberalista elve jut benne kifejezésre.

A svéd könyvtárak osztályozási rendszere

A	Könyv- és könyvtárügy	M	Antropológia és néprajz
B	Általános vagy vegyes tartalmu könyvek	N	Földrajz
		O	Társadalom- és jogtudomány
C	Vallás	P	Technológia
D	Filozófia	Q	Közgazdaság
E	Nevelés és oktatás	R	Torna, sport, játék
F	Nyelvtudomány	S	Hadügy
G	Irodalomtudomány	T	Matematika
H	Szépirodalom	U	Természettudomány
I	Müvészet	V	Orvostudomány
J	Régészet		
K	Történelem		
L	Életrajz		

Könyvtári személyzet

Minden svéd közmüvelődési könyvtárat könyvtári bizottság vezet, amelyet a városi, illetve községi képviselőtestület választ és amely különböző foglalkozási ágakhoz, valamint különböző pártokhoz tartozó tagokból áll. Ez a könyvtári bizottság nevezi ki a könyvtár vezetőjét és a könyvtárosokat. A bizottság határozza meg a könyvtár müködésének általános elveit, szabályozza a többi közmüvelődési intézménnyel való együttmü-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ködését, képviseli a könyvtárat a községi képviselő testületben és ellenőrzi a könyvtár munkáját. A bizottság munkáját tiszteletbeli munkaként végzi; üléseiért azonban a községtől költségmegtérítésben részesül. Az elnök tisztét gyakran valamelyik városi képviselő tölti be. A könyvtár vezetőjének joga és kötelessége, hogy a bizottságot szakmai tanácsaival támogassa, a szükséges intézkedések megtételére javaslatot tegyen és az üléseken részt vegyen. Fontos kérdésekben azonban mindig a könyvtári bizottságot illeti a döntés joga. Külsőleg abban jut kifejezésre szerepe, hogy a könyvtár évi jelentéseit első helyen /a könyvtár vezetőjét megelőzve/ az elnök irja alá. Néhány általunk meglátogatott könyvtárban először az elnök üdvözölt bennünket s csak azután a könyvtár vezetője. Svéd közmüvelődési könyvtárosok, akikkel beszéltünk, a bizottságot jó érdekképviseletnek mondták mind a könyvtár, mind az olvasók szempontjából. Ez az elvi értékelés azonban nem zárja ki, hogy vannak könyvtárak, amelyekben a bizottság rosszul müködik.

A k ö n y v t á r o s k é p z é s a stockholmi Állami Könyvtárosképző Iskolában történik. Az elméleti kiképzés előfeltétele a főiskolai végzettség és egyéves gyakorlat valamelyik könyvtárban. A könyvtárosképző iskolában a következő szaktantárgyakat tanitják: könyv- és könyvtártörténet; könyvtárszervezet és könyvtártechnika; könyvtártudomány; speciális könyvtártipusok; iskolai könyvtárak; népmüvelési munka; levéltárügy; könyvkereskedelem és könyvipar; lélektan. A kiképzés előadások, látogatások és gyakorlatok formájában megy végbe. A Stockholmi Városi Könyvtár, Svédország legnagyobb nyilvános könyvtára számára a könyvtáros-utánpótlásról egy külön - 1948-ban felállitott - iskola gondoskodik. Ennek az iskolának a látogatásához az érettségi vizsga letétele az előfeltétel. Az elméleti képzés 3 évig tart, a gyakorlati 1 évig. Az oktatás a következő szaktantárgyakat öleli fel: katalogizálás; bibliográfia; tájékoztatószolgálat; könyvtudomány; könyvtárigazgatás; könyv- és könyvtártörténet; népmüvelési munka; a gyermek- és ifjusági olvasókkal való könyvtári munka; levéltárügy; tudománytan. A kiképzés elméleti előadások, önképzés és gyakorlatok formájában történik. A kiképzés - nem ugy mint mínálunk - egyik könyvtárosképző iskolában sem dijtalan. A hallgatók nemcsak tandijat, hanem vizsgadijat is kötelesek fizetni.

A könyvtárosképzésről Svédországban sokat vitatkoznak. A gyermek- és zenei könyvtárosok különleges kiképzésének kérdését még nem oldották meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Időről-időre a skandináv könyvtárosok közös tanfolyamokat tartanak olyan könyvtárosok továbbképzésére, akik a könyvtári munka egy-egy speciális területén dolgoznak /például kórházakban vagy gyermek- és ifjuságí könyvtárakban/.

A mi értelmezésünk szerinti könyvtártechnikai könyvtárosképzés nincs. A technikai munkákat a könyvtárakban irodai beosztottak /nők/ végzik. Jellemző a legtöbb svéd közmüvelődési könyvtárra a könyvtárosok és az irodisták közötti kartársias együttmüködés. Az embert egyénisége és teljesitménye szerint értékelik, nem pedig hivatali beosztása és iskolai végzettsége szerint.

A nem főfoglalkozásu könyvtárvezetők részére levelezőoktatás utján, 14 napos tanfolyamokon és egy-egy főfoglalkozásu könyvtáros által vezetett, 14 napos könyvtári gyakorlaton bizonyos alapképzettséget biztositanak. A kiképzés azt a célt szolgálja, hogy a mellékfoglalkozásu könyvtárosok könyvismeretét bővitse és a könyvtár vezetésének alapismereteibe őket bevezesse. Ezenkivül a központi könyvtárak arra törekszenek, hogy évi konferenciákon biztositsák a mellékfoglalkozásu könyvtárvezetők továbbképzését.

A svéd közmüvelődési könyvtárakban lévő állások létszám kereteinek vizsgálatakor feltünik, hogy a könyvtárosok és a könyvtártechnikai alkalmazottak között még az 1:1 arány sem áll fenn. A Malmö-i Városi Könyvtárban például 41 könyvtáros és 34 /a mi értelmezésünk szerinti/ könyvtári munkaerő müködik. Feltehető, hogy ilyen körülmények között számos technikai munkát a könyvtárosoknak kell elvégezniök. A mi könyvtároslétszámunkhoz viszonyitva /és tekintetbe véve a kölcsönzések számát/ a svéd közmüvelődési könyvtári állások száma kisebb. A svéd közmüvelődési könyvtárosok csak messzemenő ésszerüsitéssel és az olvasókat támogató egyéni tanácsadásról való lemondással képesek munkájukat elvégezni.

A könyvtárosok hivatalos munkaideje heti 40-42 óra. Ez természetesen nem elegendő és ezért általános gyakorlat, hogy a szükséges munkát otthon folytatják.

A könyvtárosok fizetése Svédországban magasabb, mint nálunk /havi 800-1000 korona/, mégis - a főiskolai végzettség ellenére - alacsonyabb, mint a tanitóké. A fizetés a szolgálati évek, a beosztás és a végzettség foka /segédkönyvtáros, könyvtáros stb./ szerint növekszik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Külön rá kell mutatnunk a könyvtárosoknak nemcsak alapos képzettségére, szakmai képesitésére, hanem a munkában szerzett hosszu tapasztalatra is. A könyvtári személyzet fluktuációja, ami "valójában a könyvtári állomány elpazarlását, az olvasóknak a könyvtárból való távolmaradását jelenti"/N. K. Krupszkaja/ és ami oly sok gondot okoz, - Svédországban nem tekinthető problémának. Nem egy vezetőkönyvtáros több mint 30 éve dolgozik ugyanabban a könyvtárban és ennek megfelelően ura is a munkájának. .

.....

"Bibliotheca militans" /Harcos könyvtár/

.....

A német látogató számára feltünő az egész népmüvelési munka területén tapasztalható jó együttmüködés. Különösen szoros a közmüvelődési könyvtárak együttmüködése a felhőttek képzésére szolgáló intézményekkel, amilyenek például a Munkások Müvelődési Egyesülete /ABF/, s az Alkalmazottak Müvelődési Egyesülete /TBF/ és a népfőiskola. Előadások tartására és tanulóköri munkájuk ellátásához helyiségeket, könyveket és bibliográfiát bocsátanak rendelkezésükre; füzet alakjában közrebocsátják programjukat, amelyben a közmüvelődési könyvtárakat is propagálják. - Különösen tanulságos és mély benyomást keltő volt számunkra az 1951-ben forgatott "Ut a könyvhöz" /"Vägen till boken"/ c. dokumentum-film, amely a svéd könyvtárügyről nyujt tájékoztatást, a könyvtárakat propagálja és megmagyarázza a katalógusok stb. használatát. A legtöbb városi térképen a közmüvelődési könyvtárakat is feltüntetik. Malmöben a villamoskalauzok a központi fekvésü közmüvelődési könyvtárat is bemondják. Ugyancsak Malmöben felhivták a figyelmünket a "Könyvtárbarátok" szervezetére, amely résztvett a közgazdasági és müszaki irodalom malmöi központi katalógusának készitésében. A malmöi "Könyvtárbarátok" kiadnak egy sorozatot, amelyben többek között a következő kiadványok jelentek meg: "Legkedvesebb könyvem", "Az olvasóé a szó". Más svéd városokban is található hasonló szervezet. Csaknem minden svéd közmüvelődési könyvtár nyomtatott évi jelentést ad ki, statisztikai adatokkal kiegészitve; ennek segitségével tájékoztatja a nyilvánosságot a könyvtár munkájáról. Ez a rendszeres tájékoztatás az olvasót szorosabban kapcsolja a könyvtárhoz és megnyeri a vele való együttmüködés számára. A rendszeres nyilvános számadás kötelezettsége viszont arra ösztönzi a könyvtárost, hogy könyvtári munkája

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

közben gondoljon az olvasóra. Sok könyvtárban, különösen azokban, amelyeket nemrég épitettek vagy ujonnan rendeztek be, a könyvtárépületről készült külső és belső fényképfelvételek állnak postai levelezőlap formájában az olvasók és látogatók rendelkezésére. Ilyen képes levelezőlapokkal is lehet a könyvtár számára olvasókat toborozni! - Az olvasók részére szóló használati szabályzat Svédországban magától értetődő dolog.

A sok különféle muzeummal való szoros együttmüködés már abban is megmutatkozik, hogy a könyvtárak féliujságjain a muzeumok vagy egyes különleges kiállitások számára látogatókat toboroznak. A muzeumok viszont sok kiállitási anyagot /hajómodelleket, kitömött állatokat, térképeket, ritka növényeket és ásványokat, népmüvészeti tárgyakat stb./ bocsátanak a könyvtárak, különösen pedig a gyermek- és ifjusági osztályok rendelkezésére. A halmstad-i könyvtárban szép képkiállitást láttunk Skibstrup svéd festő festményeiből. A Malmö-i Városi Könyvtár a Svéd Formamüvészeti Egyesülettel együtt "A könyv és az otthon" cimen rendez kiállitást a könyvtár helyiségeiben. Az egyesület a butorokat, a könyvtár a könyveket bocsátja rendelkezésre. A Västerås-i Alapitványi és Tartományi Könyvtárban nemzetközi fényképkiállitást láttunk. Nyilvánvaló, hogy az ilyen kiállitások sok olyan látogatót is vonzanak a könyvtárba, akik még nincsenek olvasónak beiratkozva. - A rádió és a szinház programját irodalmi müsorral, könyv-birálatok készitésével propagálják a könyvtárban.

Olvasók számára rendezett előadások, akárcsak nálunk, Svédországban is szokásosak. Amikor Västerås-ban jártunk, a könyvtár Schumann hanglemezkoncertjére érkeztünk; ezen 82 zenebarát vett részt. Malmöben kéthetenként rendszeresen tartanak előadásokat az olvasók számára. Különösen emlitésre méltónak találjuk a filmmatinékat, amelyeket olyan öregek számára rendeztek, akiknek már nehezére esik az olvasás, illetve akik már nem is tudnak olvasni. Mint a könyvtár vezetője közölte velünk, valamennyi rendezvényt szépen látogatják /gyakran 400-on felüli a résztvevők száma/. Ez többek közt kétségtelenül azzal áll összefüggésben, hogy olyasmit nyujtanak, ami sok embert érdekel és aminek a látogatása sokak számára hasznos.

Hogy a közmüvelődési könyvtárak a közvéleményben milyen rangot értek el, illetve milyen tekintélyre tesznek szert, nem utolsósorban abból is kitünik, hogy hirlaptudósitók öt különböző könyvtárban kértek tőlünk nyilatkozatot és fényképeztek le bennünket. Öt svéd ujság hozott képeket és közölt tudósitást svédországi látogatásunkról és köztársaságunk könyvtárügyéről.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A gyermekekkel és az ifjusággal való foglalkozás

Minden svéd közmüvelődési könyvtárhoz tartozik egy gyermekkönyvtár vagy legalább egy külön ifjusági osztály. Svédország azok közé az országok közé tartozik, amelyek a legtöbb gyermek- és ifjusági könyvtárral büszkélkedhetnek./Stockholmban például 34 gyermek- és ifjusági fiókkönyvtár és 81 iskolai könyvtár müködik. A 34 fiókkönyvtár közül 26 iskolai könyvtárral áll kapcsolatban./ A legtöbb könyvtárban lefelé nincs megszabva az olvasók életkora, ugyhogy az iskolaköteles kort el nem érő gyermekek is jelentkezhetnek olvasóknak. Számukra sok képeskönyv található a gyermekkönyvtárakban. A könyvtár használatára már az általános iskolában tervszerüen nevelik a gyermekeket a "Hogyan kell bánnunk a könyvekkel" /könyvismeret, könyvek gondozása, könyvtárhasználat/ c. tárgy tanitásával. Ez a tantárgy ugyan még nem kötelező, de már fölvették az általános iskolák oktatási kerettervébe. A tantervet a közmüvelődési könyvtár állitja össze az iskolai hatóságokkal egyetértésben. Az oktatáshoz a gyermek-, később pedig a felnőtt-könyvtárban végzett gyakorlatok is hozzátartoznak. Ezzel nemcsak a könyvtárnak szereznek olvasókat, hanem a fiatal olvasóknak a felnőttek könyvtárába való zökkenésmentes átlépését is elősegitik. Az átmenetet az is megkönnyiti, hogy a könyvtár felépitése és szervezete az ifju és felnőtt olvasók számára alapjaiban /katalógus-rendszer, könyvek raktározása, szabadpolc-rendszer/ majdnem teljesen azonos és hogy a két könyvtárat ugyanabban az épületben helyezik el. A fiatal olvasó tehát itt is, ott is hamar eligazodik.

Természetesen vannak Svédországban iskolai könyvtárak is. A gyermekkönyvtárak azonban nem vetélytársaknak, hanem szövetségeseknek tekintik őket. A gyermekkönyvtárak gyakran iskolákban vannak elhelyezve; ilyenkor a gyermek- és iskolai könyvtár kettős szerepét töltik be. A két könyvtár gyakran ugyanabban a helyiségben müködik és gyakran könyvállományuk is közös. A könyvvásárlást ilyenkor a könyvtárosok és a nevelők közösen végzik. Stockholm egyik általános iskolájában megtekintettünk egy ilyen "koordinált", 20 ezer kötetes könyvtárat. Könyvtárosok és tanitók közösen vezetik. A tanitási idő alatt mint az un. "osztálykönyvtárak" központi könyvtára müködik /prezens állomány, amelyet időről-időre cserélnek; tanulónként 1-1 könyv/, - d.u. 14-20 óráig pedig mint gyermekkönyvtár van nyitva. A tanitók és könyvtárosok között jó az együttmüködés. Senki

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

sem féltékeny személyes tekintélyére, a két munkatárs kiegészíti, segíti egymást; együtt fáradoznak azon, hogy a gyermekeket az értékes irodalom olvasóivá neveljék. Ez a jó együttmüködés nem utolsósorban a közmüvelődési és iskolai könyvtárak illetékes stockholmi iskolai felsőbb vezetőségén fordul meg /ld. a könyvtárügy központi intézményeit/. - Az együttmüködésnek egy másik formáját az egyik göteborgi gyermekkönyvtárban láttuk. Ott külön osztály müködik pedagógiai és lélektani szakirodalommal a szülők, tanitók és nevelők számára, akik időnként összejönnek a könyvtárosokkal és velük megvitatják a nevelés, valamint a gyermek- és ifjusági irodalom problémáit. /Mellesleg megjegyezve, ez a gyermekkönyvtár hétfőtől péntekig 11-20 óráig, szombatonként 11-17 óráig van nyitva!/ Malmöben egy 1956-ban megnyilt korszerü gyermek- és ifjusági könyvtárban külön osztályt állitottak fel a felnőtteknek szóló irodalomból, hogy a felnőttek érdeklődését is felkeltsék gyermekeik könyvtárának ügye iránt. Tudatosan választották ezt a szokatlan utat, nem pedig azt, hogy előbb felnőtt-könyvtárat épitsenek, mivel a könyvtár egy iskola és egy ifjusági otthon mellett volt. Már a megnyitás évében 500-on felül volt a napi kölcsönzések száma. A tömegmunka formái és módszerei alig különböznek azoktól, melyeket német gyermekkönyvtárainkban alkalmaznak. A városok gyermek- és ifjusági könyvtáraiban hetenként 2-3-szor tartanak rendezvényeket, külön-külön az egyes korosztályok számára. Jellegzetes Svédországban a sok fantáziával berendezett "meseszoba". A svéd könyvtárosok különleges becsvággyal igyekeznek minden "meseszobá"-nak valami sajátos, egészen eredeti formát és jelleget adni /pl. cirkusz-sátornak képezik ki, tarka lámpákkal - vagy kerek helyiségnek, csillagos kupolával, - vagy paraszt-szobának, kandallóval stb./. Közös sajátsága minden "meseszobá"-nak a hangulatos légkör.

Külsejüket tekintve, a svéd gyermekkönyvtárak tiszta, barátságos és igen élénk benyomást keltenek. Itt jól érzik magukat a kis olvasók! Virágok, növények, akváriumok, kitömött hazai állatok, hajómodellek, térképek, gyermekek által festett, részben kitünő képek láthatók a legtöbb könyvtárban. Az volt a benyomásunk, hogy Svédországban igen fontosnak tartják a rajztanitást. Halmstadban a gyermekek saját olvasói folyóiratot adnak ki "Könyvtári Posta" cimen. A kis munkatársak a kéziratokat maguk készitik irógépen, - a könyvtárosnő csak tanácsokkal látja el őket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az egyre jobban terjedő szennyirodalom ellen a könyvtárosok, a tanitók és a felelősség tudatától áthatott könyvkereskedők együtt vivják a harcot. A Svéd Könyvtáregyesület a svéd könyvkereskedelemmel karöltve kiadta a jó gyermek- és ifjusági irodalom mintajegyzékét /"Alla tiders ungdomsböcker" - Ifjusági könyvek minden korból/; ez a jegyzék több kiadást ért meg, s eddig 700 ezer példány fogyott el.

Központi könyvtárak - tanulmányi-köri könyvtárak

Svédország 24 különböző nagyságu és különböző népsürüségü "län"-re /tartományra, megyére/ tagolódik. Az ország északi részén nagy kiterjedésü, alig lakott területek vannak, mig a déli, mezőgazdasági területek sürün lakottak. Az 1930-as könyvtári törvénynek megfelelően minden "län" mindenkori legnagyobb városi könyvtára a vidéki könyvtári munka megjavitása végett központi könyvtárrá alakult.

A központi könyvtárak három fő feladata:

1. A "län" közmüvelődési és iskolai könyvtárainak szakmai tanáccsal való ellátása és irányitása;
2. a községi könyvtárak folyamatos ellátása a szükséges irodalommal;
3. a könyvtári munka állami ellenőrzésének ellátása.

A szakmai tanácsadás és irányitás a központi könyvtárak részéről a fő- és mellékfoglalkozásu könyvtárvezetők és könyvtárosok évenként összehivott konferenciáján, továbbá központilag készült katalógusok és más könyvtári segédanyag utján, valamint a könyvtárakban tett közvetlen látogatások révén megy végbe. Tudomásunkra hozták azonban, hogy a központi könyvtár vezetője csak minden második vagy harmadik évben tudja a "län"-hez tartozó valamennyi könyvtárat meglátogatni; igy a könyvtár közvetlen irányitásának ez a módja nem eléggé hatékony. Lehetséges azonban, hogy ez a megállapitás csak Dél-Svédországra érvényes; itt ui. igen sok vidéki könyvtár müködik.

A könyvtáraknak a hiányzó irodalommal való folyamatos kiegészitése a vándor-könyvállomány utján történik; ezt a könyvanyagot a központi könyvtár postán vagy vasuton küldi meg. Különösen célszerünek bizonyult a könyvbuszok munkába állitása. A Halmstad-i Városi Könyvtár például, amely egyuttal központi könyvtár is, napi csillagturái során könyvbuszával minden egyes községi könyvtárat és kölcsönző-állomást évenként kétszer ellát könyvekkel. A Városi Könyvtár állományán kivül a központi

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

raktárban még 20 ezer kötet /ebből 1300 kötet a könyvbuszban/ áll rendelkezésre. A községi könyvtárak közlik a központi könyvtárral kívánságaikat és a vándorkönyvtári állományt /mintegy 50-200 kötet/ a könyvbuszban maguk válogatják ki. Vidéki magánszemélyeknek általában nem ad kölcsön a könyvbusz. Annyi azonban megállapitható, hogy ez az intézmény jelentősen kiszélesitette a kis könyvtárak kölcsönzési lehetőségeit.

A központi könyvtáraknak a városi polgárságot érintő munkája során felmerülő költségek a várost, a tulajdonképpeni központi könyvtári teendők költségei pedig az államot és a "län"-t terhelik.

Svédországi különlegesség, hogy a közmüvelődési könyvtárak mellett un. tanulmányi-köri könyvtárak is müködnek. Ezeket a nagyszámu különböző kulturális szervezet rendezte be; eleinte csak e szervezetek tanulmányi céljait szolgálták. /1952-ben 15 ezer ilyen kör müködött, 250 ezer taggal./ Lassanként azonban általános nyilvános könyvtárjellegü intézményekké fejlődtek s a nem kielégitő mértékben fejlődő községi könyvtárak értékes kiegészitőivé váltak. A közmüvelődési könyvtáraknak és a nem kevesebb, mint hét kulturális szervezethez tartozó tanulmányi-köri könyvtáraknak ez az egymásmellettisége természetesen a könyvtárakra forditott állami és községi pénzek szétforgácsolódására vezetett. Mivel a községi könyvtárak kielégitően fejlődtek - a könyvtári munka hatékonyabbá tétele végett - a tanulmányi-köri könyvtáraknak a községi könyvtárakkal való egyesitésére tértek át. A tanulmányi-köri könyvtárak sok esetben beleolvadtak a községi könyvtárakba, máskor pedig a községi könyvtárak fiókkönyvtárajvá alakultak. A tanulmányi-köri könyvtárak száma 1946-tól 1954-ig 5 ezerről mintegy 2 ezerre apadt. A koordinálás munkája még nincs befejezve.

A tanulmányi körök szempontjából azonban ez az összevonás nem járt mindig előnnyel. A községi könyvtárak egyik főfeladatukként elvállalták a tanulmányi-köröknek azzal a speciális irodalommal való ellátását, amire munkájukhoz szükségük volt. Ennek azonban természetes feltétele egyfelől a községi könyvtárak és a helyi kulturális szervek szoros együttmüködése, másfelől pedig nem utolsó sorban az, hogy a községi könyvtárak teljesitőképesség tekintetében elérjenek bizonyos szinvonalat. Bár az együttmüködés általában jónak mondható, mégis a vidéki könyvtárak teljesitőképessége gyakran nem kielégitő, mivel többnyire hiányoznak a szükséges anyagi eszközök s gyakran a képzett személyzetben is hiány mutatkozik. A

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Skinnskatteberg-i, mellékfoglalkozásu vezető irányitása alatt álló községi könyvtárban, az Antialkoholista Szövetség /Gut-Templer-Orden/ egykori tanulmányi-köri könyvtárában, csak a tanulmányi-köri könyvtár egy régi olvasói katalógusát találtuk; nem volt ujabb olvasói katalógusa és igen elavult volt az irodalom is. A könyvtár elhelyezése ugyan a községházán igen előnyös; itt van a könyvtáron kivül a gyógyszertár, a fogorvosi rendelő és a közigazgatási hivatalok is. Mégis ez a könyvtár csak hétfőn van nyitva, 18-20 óra között. Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a 6132 lakosu községnek csak 543 beiratkozott olvasója van. A könyvtár 7954 kötete nincs eléggé felhasználva. Ez a példa is mutatja, milyen nagy munkát kell a központi könyvtáraknak elvégezniök vidéken, ahol a könyvtárügy a városéhoz képest elmaradott.

A könyvtárügy központi szervei

Befejezésül még röviden utalni kivánunk a svéd közmüvelődési könyvtárak legfontosabb központi intézményeire.

A három könyvtári tanácsadó a Stockholm-i Királyi Iskolai Főigazgatóságon a következő funkciókat gyakorolja: a könyvtáraknak adott állami hozzájárulás szétosztása és felülvizsgálása, - a közmüvelődési és iskolai könyvtárak felügyelete, a közmüvelődési könyvtárosképzés megszervezése,- alapvető cimjegyzékek szerkesztése közmüvelődési és iskolai könyvtárak számára,- az egységes katalogizálási szabályzat és a svéd osztályozási rendszer stb. kiadása. A könyvtári tanácsadók szorosan együttmüködnek a Svéd Könyvtáregyesülettel /SAB/. Ennek az általános könyvtáregyesületnek könyvtárak, könyvtárosok és más, a könyvtárügy iránt érdeklődő személyek a tagjai. Az egyesület tevékenysége különösen arra irányul, hogy előmozditsa az általános könyvtárpolitikát és emelje a könyvtárosok szaktudásának szinvonalát. Az egyesület szakirodalmat ad ki könyvtárosok számára, ezenkivül könyvtárigazgatási és könyvtártechnikai kézikönyveket /pl. Kalén, B. J.: Bibliotekskötsel c. munkája/, bibliográfiákat, propaganda-iratokat stb. tesz közzé. Az egyesület hivatalos lapja a "Biblioteksbladet" c. könyvtári folyóirat, amely évenként 10 füzetben jelenik meg. A SAB 1951-ben saját kiadó- és terjesztő központot állitott fel; ez a már emlitett landi "Bibliotekstjänst". A szóbanforgó "Könyvtárszolgálat"-ot a Könyvtáregyesület igazgatja,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

de az államtól anyagi hozzájárulásban részesül. A"Bibliotekstjänst" a könyvtárakat könyvtári anyaggal és felszereléssel, nyomtatott szótárkatalógus- és szakkatalógus-cédulákkal és nem utolsósorban könyvtárilag teljesen feldolgozott könyvekkel látja el. /A könyvtári kötés Svédországban mintegy 30 %-kal drágább, mint a kiadói kötés!/ A katalóguscédulák előállitása szoros kapcsolatban áll a "Biblioteksbladet" könyvismertetéseivel. A "Könyvtárszolgálat" időszaki kiadványai közül /a már emlitett Biblioteksbladet-en s a folyóirat- és hirlap-jegyzéken kivül/ emlitsük még meg a következőket:

"Skolbiblioteket" /"Iskolai könyvtár"/. Iskolai könyvtárosok folyóirata. Évenként 6 számot adnak közre belőle.

"Vandringar med böcker" /"Vándorlás a könyvekkel"/. Bibliográfiai anyag az olvasó számára, meghatározott témákról, pl.: Wolfgang Amadeus Mozart, Henrik Ibsen, Artur Lundkvist. Évenként 10 szám.

"Läste ni?" /"Olvasta már Ön?"/. Válogató bibliográfiák ujonnan megjelent könyvekről. Egyes könyvismertetések és olvasási tervek az olvasók számára.

"Kommunal literaturtjänst" /"Községi irodalom-szolgálat"/. Folyóiratok analitikus feldolgozása közigazgatási alkalmazottak számára. Évenként 6 szám.

"Boknyheter"/. /"Uj könyvek"/ Válogatott müvek kis könyvtárak számára. Évenként 3 szám.

"Läsning till radioprogrammen" /"Irodalom a rádió-müsorhoz"/. A rádió-müsor áttekintése, irodalmi utalásokkal. Hetenként 1 szám.

Az emlitett időszaki kiadványokon kivül a "Könyvtárszolgálat"-ban számos bibliográfia, szakkönyv, propagandairás stb. jelenik meg. A "Könyvtárszolgálat" által végzett központositás és racionalizálás - amint erről meggyőződhettünk - egyáltalán nem korlátozza az egyes könyvtárak kezdeményezését. A "Könyvtárszolgálat" müködése inkább nagyon megkönnyiti munkájukat.

A Svéd Könyvtáregyesületen kivül müködik még az 1938-ban alapitott "Svéd Közmüvelődési Könyvtárosok Egyesülete" is; ez a szakképzett közmüvelődési könyvtárosok szakmai szervezete. Ennek az egyesületnek a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

feladata elsősorban a tagok gazdasági és szociális érdekeinek előmozditása.

Eredeti cim: Schwedische Impressionen.
Megjelent: Der Bibliothekar, 1957. 3.sz. 249-253.lap,
1957. 4.sz. 354-361.lap.
OSzK.ford.sz.: 1945.

NEMZETKÖZI KATALOGIZÁLÁSI SZABÁLYOK KÉSZITÉSÉNEK TERVE

Az International Federation of Library Association /=IFLA= Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége/ a könyvtárak által használt különböző katalogizálási szabályok nemzetközi egyeztetésének tervével foglalkozik. A munka a Council on Library Resources, Inc., U.S.A. /Könyvtárfejlesztési Tanács/ támogatásával folyik.

Az IFLA tagjainak sorába jelenleg 35 ország 56 könyvtáregyesülete tartozik. Székhelye Bern /Svájc/. .....

Az IFLA munkáját nemzetközi bizottságok utján végzi; a katalogizálási eljárások szabványositásának vizsgálatával a katalogizálás elveivel foglalkozó munkacsoportját bizta meg. .....

A bizottság azt tervezi, hogy az 1959. év folyamán ankétra hivja össze Londonba vagy Párizsba mindazokat a főbb könyvtárcsoportokat, amelyek szerte a világon a katalogizálási szabályok revideálásának kérdésével foglalkoznak. Az ankét célja az, hogy megtegye az előkészületeket a katalogizálási szabályokkal foglalkozó nemzetközi konferencia összehivására. A tervezett konferenciának lesz a feladata olyan határozatok hozatala, amelyek alapján az eddig használatos katalogizálási eljárásokat nemzetközi szinten összhangba lehet majd hozni.

Eredeti cim: International cataloguing rules proposed.
Megjelent: The Librarian and Book World, 1958. 4.sz. 75.lap.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOMJEGYZÉK

A szovjet bibliográfia néhány elméleti kérdése 1

"Lumitype"..... 12

VETTERLEIN, H.: Egy ifjusági könyvtár életéből..... 13

HEINRICH, G.: Nyomtatott katalógusok és az annotálás problémái.... 25

A Tájékoztatás Kérdéseinek Tanulmányozására Alakult Nemzetközi Társaság..... 38

GALVIN, H. - SCRANTON, J.: A könyvtár filmszolgálatának megszervezése..... 39

SAMAIN, J.: Filmorex. Egy uj elektronikus keresőberendezés a tájékoztatás és a dokumentáció szolgálatában..... 45

JANNI, N. - VERDINI, S.: Mechanográfia alkalmazása az olasz könyvtárak központi katalógusában..... 53

S z e m l e

RUHL, H.: Svédországi benyomások..... 57

Nemzetközi katalogizálási szabályok készitésének terve..... 70

. . . . .

F.k.: dr.Jóború Magda
Országos Széchényi Könyvtár házi soksz.
Bp. VIII. Muzeum u. 3.